

УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

**ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНО-ТВОРЧОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ**

Методичні рекомендації

Харків – 2017

Масич В. В. Формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів: методичні рекомендації. Харків: ФОП В. В. Петров, 2017. 84 с.

У методичних рекомендаціях висвітлено процес формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Визначено суть продуктивно-творчої компетентності. Описано методику її формування, а також діагностування рівнів її сформованості.

Методичні рекомендації призначено для науково-педагогічних працівників у галузі інженерно-педагогічної освіти, аспірантів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Рецензенти:

Гриньова В. М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;

Князян М. О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри французької філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Кулешова В. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інженерної педагогіки та психології Навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Української інженерно-педагогічної академії.

Рекомендовано до друку науково-технічною радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 10 від 22.05.2017 р.).

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Суть і структура продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.....	33
2. Методична система формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.....	111
3. Принципи формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.....	
4. Методика формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.....	
5. Педагогічні умови формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.....	
6. Діагностика сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.....	
Список рекомендованої літератури.....	115
Додаток А. Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога за мотиваційним критерієм.....	
Додаток Б. Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога за когнітивним критерієм.....	
Додаток В. Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога за діяльнісним критерієм.....	
Додаток Г. Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога за особистісним критерієм.....	
Додаток Д. Програма спецкурсу «Формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога».....	
Додаток Е. Приклади практичних завдань.....	

ВСТУП

Творчий підхід до будь-якої діяльності стає соціальною потребою суспільства, що є вирішальною умовою його ефективності та прогресу. Готовність до творчості, пошуку шляхів вирішення проблем у професійній діяльності є особливо значущою для інженерно-педагогічних працівників. Майбутній інженер-педагог має бути готовий до самостійної постановки і розв'язання складних професійних проблем. Удосконалення професійної підготовки інженера-педагога зміщується в сучасних умовах у площину розвитку його продуктивно-творчої компетентності як чинника успішної самореалізації в професійній діяльності і умови компетентної підтримки творчого розвитку тих, кого він навчає.

Формування продуктивно-творчої компетентності сприятиме, по-перше, озброєнню майбутнього інженера-педагога, знаннями, вміннями, досвідом, що забезпечують творчий розвиток особистості, дозволить йому швидше адаптуватися до реальної професійної діяльності. По-друге, забезпечить здатність знаходити нестандартні рішення професійних завдань у нестандартних професійних ситуаціях, створювати алгоритми професійних дій, генерувати і продукувати ідеї, проектувати і моделювати їх у професійній діяльності. По-третє, дозволить створювати вироби підвищеної конкурентоспроможності, надасть можливість легко адаптуватися у швидко еволюціонуючому середовищі, переборювати сформовані стереотипи, забезпечить швидкість виконання професійної діяльності не лише за наявності повної інформації, а і в умовах її дефіциту.

У методичних рекомендаціях представлено авторський спецкурс «Формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога». Зміст, методи і форми організації занять дають можливість викладачам і студентам переосмислити ідеї професійної підготовки.

Автор сподівається, що ознайомлення педагогічних працівників з методичними рекомендаціями сприятиме покращенню процесу розвитку творчої особистості майбутнього фахівця.

1. Суть і структура продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога

Продуктивно-творча компетентність є інтегрованою особистісно-професійною характеристикою майбутнього інженера-педагога, котра забезпечує його готовність (теоретико-методологічну, психолого-педагогічну, методичну, практичну) до успішного здійснення професійної діяльності (педагогічної, навчально-виробничої, організаційно-методичної і науково-дослідної) шляхом реалізації творчого потенціалу як власного, так і тих, хто навчається.

Структура продуктивно-творчої компетентності включає змістові складові:

- мотиваційна: мотиви професійної творчості, досягнення успіху, творчого саморозвитку; потреби у продуктивній творчій самоактуалізації, розкритті своїх можливостей; ціннісні орієнтації і ціннісне ставлення до себе і до інших як творчих особистостей, до педагогічної взаємодії як умови взаємного творчого зростання, до подолання труднощів як способу творчого розвитку; інтерес до професійно-педагогічної діяльності, професійно-педагогічних інновацій; прагнення творчого самовираження і прояву власного творчого потенціалу; досягнення успіхів у творчій діяльності; бажання творчо оволодівати педагогічними інноваціями; натхнення творчим пошуком; ініціативність у подоланні стереотипів; ставлення до професії як до головного сенсу життя; сумлінне ставлення до праці; усвідомлення ролі творчості в професійно-педагогічній діяльності; переконаність у правильності вибору професії та її суспільній значущості; здатність до самовіддачі; захопленість і задоволеність власною інженерно-педагогічною діяльністю;
- когнітивна: сукупність інженерно-педагогічних знань про продуктивну творчу діяльність інженера-педагога (методолого-теоретичні, психолого-педагогічні, методичні, організаційно-технологічні), інженерно-педагогічна свідомість, інженерно-педагогічне мислення;
- діяльнісна: оволодіння різними групами умінь і навичок (гностичними, аналітичними, прогностично-проектувальними, дослідницькими, організаційно-технологічними, комунікативними, морально-вольової саморегуляції, педагогічної техніки), що необхідні для ефективного вирішення творчих інженерно-педагогічних завдань і їх реалізації в професійній діяльності;
- особистісна: творчі здібності та професійно значущі творчі якості особистості (креативність, імпровізаційність, емпатійність, проникливість, комунікативність, рефлексивність, спрямованість на творчість), що забезпечують її формування.

Продуктивно-творча компетентність майбутнього інженера-педагога не утворюється самотійно і вимагає цілеспрямованих зусиль з її формування шляхом систематизованого накопичення в її змісті позитивних кількісних і якісних змін, які дозволять майбутньому фахівцеві продуктивно і творчо здійснювати інженерно-педагогічну діяльність.

Формування продуктивно-творчої компетентності студентів забезпечується впровадженням методичної системи, яка реалізується за умови створення інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору, передбачає

динамічну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і студентів, поєднання інноваційних і традиційних форм, засобів і методів навчання.

2. Методична система формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів

Методична система формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів є специфічною організацією процесу професійної підготовки, спрямованою на розвиток їхніх мотивів і професійно-особистісних якостей, набуття ними знань і умінь продуктивної творчої діяльності, що забезпечують творчий саморозвиток особистості (див. рис.).

Розроблення методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога базувалось на таких положеннях:

- система повинна містити структурні (мета, завдання, концептуальна основа, зміст, етапи, методи, форми, засоби професійної підготовки) та функціональні (продуктивно-творча діяльність викладача і студентів, технології навчання, освітній простір) елементи;
- система як цілісний об'єкт активно впливає на свої елементи, у результаті чого вони одержують інші якості, піддаються кількісним і якісним перетворенням;
- між елементами системи існують прямі зв'язки (викладач – студент) і зворотні (студент – викладач). Наявність зворотного зв'язку робить систему замкненою;
- кожна система має системоутворювальний чинник, який є об'єктивною потребою, що задовольняється за допомогою створення даної системи. У дослідженні системоутворювальним чинником є сформованість продуктивно-творчої компетентності у майбутнього інженера-педагога як результат функціонування методичної системи у процесі професійної підготовки;
- складовими системи передбачено концептуально-цільовий, змістовий, процесуально-технологічний і діагностико-результативний блоки.

3. Принципи формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів

Основоположні принципи організації творчої підготовки майбутнього інженера-педагога, з одного боку, визначають перелік вимог, властивих професіоналізації фахівця в цілому, а, з іншого, – відображають специфіку інноваційного підходу до формування його продуктивно-творчої компетентності. Принципи визначають стратегію і тактику практичної діяльності викладача і студентів, характер їхньої творчої взаємодії.

Принцип творчої активності майбутніх інженерів-педагогів передбачає ефективне поєднання управління діяльністю студентів з розвитком їхньої ініціативи і творчості, при цьому акцент переноситься з викладацької активності педагога на навчальну діяльність, засновану на ініціативі й творчості самих студентів.

Рис. Методична система формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів

Принцип творчої самостійності забезпечує необхідні психологічні передумови для реалізації знань, умінь, прояву професійно значущих якостей у ситуаціях, що вимагають самостійного прийняття рішень, пов'язаних з власним професійним становленням.

Принцип рефлексивності діяльності майбутніх інженерів-педагогів дозволяє задіяти їхню особистісно-сенсову позицію шляхом уключення механізмів самопізнання (самоаналіз, самооцінка), самопроектування і самоуправління та забезпечує ефективний зворотний зв'язок через аналіз кожним студентом реальних результатів своєї навчально-творчої діяльності.

Принцип діагностичності полягає в об'єктивній оцінці та самооцінці рівня сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів на основі розроблених критеріїв і показників, які забезпечують зворотний зв'язок у розвитку особистості.

Принцип єдності формування і розвитку в процесі становлення продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, де стратегія формування передбачає зовнішнє втручання того, хто навчає, у внутрішній психологічний простір особистості того, хто навчається, а стратегія розвитку полягає в актуалізації особистісного потенціалу того, хто навчається, розкриття закладених в ньому можливостей.

Принцип професійно-творчої спрямованості освітнього процесу, що забезпечується створенням необхідних умов для творчого прояву особистості майбутнього інженера-педагога в цілях, змісті, формах, методах і результатах професійно-освітньої діяльності.

Принцип неперервності і наступності формування й розвитку продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, що забезпечує єдність теоретичної, практичної і творчої підготовки на кожному етапі педагогічної професіоналізації відповідно практичному досвіду і ступеню готовності до перетворення в здібності та якості особистості майбутнього інженера-педагога.

Принцип взаємозумовленості узагальненої освітньої траєкторії та індивідуального освітнього маршруту майбутнього інженера-педагога, що вимагає гнучкості, мобільності й оптимальності у відборі змісту психолого-педагогічної освіти, в розробці індивідуальних навчальних планів, програм і технологій розвитку продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Принцип формування орієнтовно-пошукової позиції майбутнього інженера-педагога стосовно будь-яких аспектів власного професійно-педагогічного досвіду полягає у поєднанні науково-дослідної та навчально-педагогічної діяльності в професійному становленні майбутнього інженера-педагога.

4. Методика формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів

Процес формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів передбачає роботу у двох напрямках: діяльність викладача щодо формування продуктивно-творчої компетентності студентів і діяльність студента, що полягає в його творчому саморозвитку, який відбувається у процесі

самопізнання, самовдосконалення, самореалізації.

Технологічне забезпечення процесу формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів відбувається з урахуванням діяльнісного аспекту творчого розвитку майбутніх інженерів-педагогів і містить систему методів, форм і засобів навчально-творчої діяльності, вибір яких зумовлено суттю досліджуваної якості й специфікою майбутньої професійної діяльності інженерів-педагогів з урахуванням таких чинників, як: відповідність змістовим цілям освіти, особливостям навчального курсу, меті заняття, можливостям студентів, наявним засобам навчання і часу (див. табл. 1).

Таблиця 1

Співвіднесеність педагогічних форм і методів з етапами формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки

Етапи	Форми	Методи і засоби	
Пропедевтика	Індивідуальна, групова, самостійна робота	Лекція-візуалізація Лекція-діалог Семінар-бесіда Семінар-круглий стіл Практичне заняття	Інформаційно-пояснювальні; проблемний; діагностичний; рефлексивний; творчі завдання тощо
Конструювання змісту навчання, формування вмінь і навичок	Індивідуальна, групова, комбінована самостійна робота	Проблемна лекція Лекція-дискусія Семінар-диспут Семінар-дискусія Практичне заняття	Проблемний; дослідницький; імітаційний; тренінг; аналіз педагогічних ситуацій; творчі завдання тощо
Систематизація і узагальнення знань, умінь і навичок	Індивідуальна, групова, самостійна робота	Лекція Практикум Захист проєктів	Метод вирішення творчих завдань; евристичний; пошуково-творчий; дослідний; метод проєктів

Освітній процес у контексті формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога передбачає такі *форми організації навчання*, як: проблемні лекції, семінари, лабораторно-практичні заняття, практикуми тощо, які були видозмінені і доповнені на основі цілеспрямованого формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

До основних *форм навчальної діяльності* студентів у процесі формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога відносяться індивідуальна, групова, комбінована, аудиторна та позааудиторна самостійна робота студентів.

Серед *методів* формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога пріоритетне місце займають евристичні, імітаційні і проєктні методи навчання, котрі забезпечують трансформацію теоретичних знань майбутніх інженерів-педагогів у власний практичний творчий досвід за допомогою моделювання професійних ситуацій.

Евристичні методи і прийоми є ефективним засобом активізації творчого мислення, розвитку уяви, нелінійності мислення, вміння абстрагуватися, а

найголовніше подолання психологічного бар'єру при вирішенні творчих завдань.

Імітаційні методи відносяться до активних методів навчання, тобто до таких форм проведення занять, в яких навчально-пізнавальна діяльність побудована на імітації професійної діяльності.

Метод проектів – певна сукупність навчально-пізнавальних прийомів і дій тих, хто навчається, які дозволяють вирішити ту або іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій і передбачають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності. Як один із різновидів застосування проектного методу використовується творчий проект (стенди, наочні посібники, тематична добірка завдань, методичні рекомендації тощо). Творчий проект – спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність студентів, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення загального результату через вирішення будь-якої проблеми, значущої для учасників проекту.

Засобами формування продуктивно-творчої компетентності виступають: методичні засоби (робочі програми дисциплін психолого-педагогічного циклу, науково-методичні посібники, методичні вказівки, робочі зошити, «Щоденник творчого саморозвитку інженера-педагога») та навчальні засоби (творчі завдання, професійно-орієнтовані завдання, програми психологічних тренінгів).

Особливу увагу у процесі формування продуктивно-творчої компетентності приділили розробці і реалізації в навчальному процесі комплексу різнорівневих творчих завдань професійної спрямованості. Даний комплекс є дидактичним відображенням теоретичних і практичних завдань, що вирішуються майбутнім інженером-педагогом у професійній діяльності і забезпечує цілісний, спадкоємний, методологічно обґрунтований процес формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Такі завдання надаються студентам на основі проблемних ситуацій, адекватних реальним умовам майбутньої професійної діяльності та передбачають включення їх творчого продуктивного мислення. У комплекс включено завдання на здійснення аналізу педагогічних фактів і явищ, розкладання їх на складники, виявлення раціональних основ певних рішень і рекомендацій; завдання на перенесення знань і умінь в нову ситуацію; на виявлення нових проблем у знайомих (типових) ситуаціях; виділення нових функцій методів і прийомів, на комбінування нових способів діяльності з відомих тощо.

5. Педагогічні умови формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів

Реалізація методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів передбачала забезпечення педагогічних умов як взаємопов'язаної сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників освітнього середовища, що забезпечують високу результативність творчого розвитку і саморозвитку студента і викладача шляхом оптимального відбору, конструювання та застосування змісту і методів професійно-педагогічної освіти.

Перша педагогічна умова – підготовка викладача до забезпечення процесу формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, оскільки для того, щоб ефективно управляти формуванням продуктивно-творчої компетентності у студентів, викладачеві необхідно самому володіти такою компетентністю, а також володіти методикою забезпечення даного процесу. Це передбачає розвиток у викладача позитивної мотивації, оволодіння певною сукупністю спеціальних знань і вмінь, наявність відповідних особистісних якостей.

Знання, необхідні викладачеві для формування продуктивно-творчої компетентності у студентів: знання суті цієї компетентності, змісту її структурних складових; методології та концептуальних засад розвитку творчого потенціалу особистості; особливостей процесу формування продуктивно-творчої компетентності студентів, принципів, етапів, методів, форм і засобів його здійснення; технології впровадження розробленої методичної системи.

Для успішного формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів виділяємо такі уміння, як: цілепокладання, планування, дослідницькі, мотиваційні, конструктивні, контрольні-корекційні, комунікативні, рефлексивно-аналітичні. У контексті дослідження значущою також є особистість викладача, його власний досвід роботи і особисті якості: професійна майстерність; відповідальність, активність, ініціативність, рефлексивність, креативність; творчий стиль діяльності; зацікавленість в успіхах студентів, розуміння їхніх проблем і прагнень.

Друга педагогічна умова – створення інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору. Освітній простір є системою, що включає простір розвитку, виховання і навчання, у центрі якого – особистість, тобто освітній простір є динамічною єдністю суб'єктів освітнього процесу та їхніх відносин. Відповідно методології й теорії педагогічних систем освітній простір є частиною, формою існування, функціонування педагогічної дійсності, що є прогнозованою, впорядкованою, організованою і визнаною суб'єктами педагогічного процесу як сприятлива сукупність умов для їхнього особистісного саморозвитку.

Освітній простір, поєднуючи соціальне, розвивальне і виховуюче, а також зовнішнє і внутрішнє середовище кожного суб'єкта освітнього процесу, передусім, характеризується насиченням навчально-виховного процесу духом пізнання, співробітництва і співтворчості. Креативно-розвивальний освітній простір передбачає створення в освітньо-виховному процесі атмосфери співробітництва, стимулювання потребно-мотиваційної сфери студентів, у результаті чого виникає настрій, інтеграція духовних станів, що переростають у формування таких якостей, як творча активність, розумова продуктивність.

Стратегії інтеріоризації, екстеріоризації, проблематизації і рефлексії реалізуються шляхом переосмислення майбутнім інженером-педагогом зразків творчої діяльності викладачів, культури навчально-творчої праці окремих студентів. Власні педагогічні евристичні студента, що були апробовані в процесі професійного навчання, виходять за межі суто навчальної професіоналізації і знаходять застосування у науково-дослідній діяльності, на виробничій і педагогічній практиках, у позанавчальній суспільно значущій діяльності.

Основним напрямом формування інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору є психолого-педагогічна підтримка творчого саморозвитку майбутнього інженера-педагога шляхом створення гуманістичної атмосфери співтворчості, спираючись на суб'єктно-орієнтований та компетентнісний підходи.

6. Діагностика сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів

Оцінка сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів передбачає визначення її критеріїв, показників і їх рівнів, і реалізується за допомогою діагностичного інструментарію (див. додатки А, Б, В, Г).

Виходячи зі змісту і структури продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, визначили такі критерії та показники, які співвідносяться з основними змістовими складовими продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів і дозволяють відстежити рівень сформованості досліджуваної компетентності: *мотиваційний* (усвідомлення ролі творчості в інженерно-педагогічній діяльності, спрямованість особистості на здійснення продуктивно-творчої діяльності; потреби і прагнення досягнення успіху і творчого саморозвитку); *когнітивний* (сформованість продуктивно-творчих знань; творчого інженерно-педагогічного мислення); *діяльнісний* (сформованість продуктивно-творчих умінь: аналітичних, прогностично-проектувальних, дослідницьких, організаційно-технологічних; комунікативних, умінь морально-вольової саморегуляції, педагогічної техніки); *особистісний* (сформованість творчих здібностей і професійно значущих творчих якостей).

Механізмом переведення якісних показників у кількісні в дослідженні виступають рівні сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога: високий, середній, низький.

Високий рівень: ядро виражене усвідомлення ролі творчості в професійно-педагогічній діяльності; високий ступінь вираженості творчої спрямованості особистості, переважання мотивів творчої діяльності і досягнення успіху, постійна потреба у творчому саморозвитку, інтерес до професійно-педагогічних інновацій, прагнення реалізації власного творчого потенціалу, усвідомлення ролі творчості в професійно-педагогічній діяльності, володіння глибокими, системними і мобільними знаннями щодо здійснення продуктивно-творчої діяльності, активне застосування їх на практиці, прагнення постійно їх поповнювати, сформованість професійно-педагогічної свідомості і професійно-педагогічного мислення, висока ступінь сформованості умінь продуктивно-творчої діяльності, що утворюють цілісну структуру творчої вміності, способи вирішення професійно-творчих завдань ґрунтуються на глибокому знанні теорії, рішення, як правило, є самостійними та оригінальними; високий рівень розвитку творчих здібностей, професійно значущі творчі якості мають стійкий прояв.

Середній рівень: достатнє усвідомлення ролі творчості в професійно-педагогічній діяльності; достатня ступінь вираженості творчої спрямованості особистості, наявність мотивів творчої діяльності і досягнення успіху, ситуативна

потреба у творчому саморозвитку, ситуативний інтерес до професійно-педагогічних інновацій, нестійке прагнення реалізації власного творчого потенціалу, часткове усвідомлення ролі творчості в професійно-педагогічній діяльності, володіння епізодичними знаннями щодо здійснення продуктивно-творчої діяльності, достатня сформованість професійно-педагогічної свідомості і професійно-педагогічного мислення, достатня ступінь сформованості умінь продуктивно-творчої діяльності; достатній рівень розвитку творчих здібностей, професійно значущі творчі якості проявляються ситуативно.

Низький рівень: відсутнє усвідомлення ролі творчості в професійно-педагогічній діяльності; слабка вираженість творчої спрямованості особистості, відсутність мотивів творчої діяльності і досягнення успіху, слабка потреба у творчому саморозвитку, нестійкий інтерес до професійно-педагогічних інновацій, відсутнє прагнення реалізації власного творчого потенціалу, часткове усвідомлення ролі творчості в професійно-педагогічній діяльності, знаннями щодо здійснення продуктивно-творчої діяльності або відсутні або мають поверхневий фрагментарний характер, несформованість професійно-педагогічної свідомості і професійно-педагогічного мислення, не сформованість умінь продуктивно-творчої діяльності; недостатній рівень розвитку творчих здібностей, слабкий прояв професійно значущих творчих якостей.

Список рекомендованої літератури

1. Аверченков В. И., Малахов Ю. А. Методы инженерного творчества: учебное пособие. 3-е изд., стереотип. М.: Флинта, 2011. 78 с.
2. Альтшуллер Г. С., Злотин Л. Л., Зусман А. В., Филатов В. Н. Поиск новых идей от озарения к технологии. Теория и практика решения изобретательских задач. Кишинев: Картя Молдовеняске, 1989 380 с.
3. Альтшуллер Г. С., Селюцкий А. Б. Крылья для Икара. Как решать изобретательские задачи? Петрозаводск: Карелия, 1980 224 с.
4. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. 2-е изд. Казань: Центр инновационных технологий, 2006. 608 с.
5. Андреев В. И. Сертификат творческих достижений студента. Казань: Центр инновационных технологий, 2008. 48 с.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Практикум: Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім: «Слово», 2013. 448 с.
7. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. СПб.: Питер, 2009. 434 с. (Мастера психологии)
8. Кашапов М. М. Психолого-педагогический тренинг творческого мышления. *Психология профессионального педагогического мышления*. М.: Институт психологии РАН, 2003. С. 331-397.
9. Моляко В. А. Стратегии решения новых задач в процессе творческой деятельности. *Обдарована дитина*. 2002. № 4. С. 33-43.
10. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С. 2-9.
11. Моляко В. О. Творчий потенціал особистості. *Науковий часопис НПУ ім.*

- М. П. Драгоманова.* Сер. № 12. Психологічні науки. К., 2007. Вип. 17. С. 16-22.
12. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология. М.: Академический Проект, 2004. 560 с.
13. Мотков А. А. Обучение техническому творчеству в педвузе. К.: Вища школа, 1981.— 112 с.
14. Подлесний С. В., Єрфорт Ю. О., Іскрицький В. М. Історія інженерної діяльності: навчальний посібник. Краматорськ: ДДМА, 2004. 128 с.
15. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика. М.: Наука, 1976. 280 с.
16. Сисоева С. О. Педагогічна творчість: монографія. Х.-К.: Книжкове видавництво «Каравела», 1998. 150 с.
17. Суздальцев А. И. Основы инженерного творчества и патентоведения: учебное для вузов: в 2 частях. Часть 1. Основы инженерного творчества. Орел: ОрелГТУ, 2009. 311 с.
18. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика: теория и технология креативного обучения. М.: МГУ, 2003. 416 с.
19. Энгельмейер П. К. Теория творчества. 3-е изд. М.: Книжный дом «Либроком», 2010. 208 с.

Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога за мотиваційним критерієм

**Методика визначення мотивації навчання у ВНЗ (Т. Ільїна),
модифікована відповідно проблеми дослідження**

При створенні даної методики автор використовувала низку інших відомих методик. У ній є три шкали: «набуття знань» (прагнення до набуття знань, допитливість); «оволодіння професією» (прагнення оволодіти професійними знаннями і сформулювати професійно значущі якості); «отримання диплому» (прагнення отримати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення до пошуку обхідних шляхів при здачі іспитів і заліків). У опитувальник, для маскування, автор методики включила низку фонових тверджень, які не обробляються.

Інструкція: Відзначте вашу згоду знаком «+» або незгоду знаком «-» з нижченаведеними твердженнями.

Текст опитувальника.

1. Краща атмосфера на занятті – атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великою напругою.
3. Я самостійно вивчаю низку предметів, які я вважаю необхідними для майбутньої професії.
4. Після закінчення університету я збираюся працювати / вже працюю за фахом (якщо так, то вкажіть сферу або місце роботи).
5. Я вважаю, що життя потрібно присвятити обраній професії.
6. Я відчуваю задоволення від розгляду на занятті складних проблем.
7. Я не бачу сенсу в більшості робіт, які ми робимо в ВНЗ.
8. Велике задоволення я отримую, розповідаючи знайомим про мою майбутню професію.
9. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
10. Я твердо впевнений у правильності обраної професії.
11. Які Ваші плани на майбутнє, чи збираєтеся ви працювати в за фахом впродовж: 3 років, більше 3 років, 7 років і більше? Обрану Вами відповідь підкресліть.
12. Найкращий час життя – студентські роки.
13. У мене надзвичайно неспокійний і переривчастий сон.
14. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати досить ґрунтовно.
15. При можливості я поступив би в інший ВНЗ.
16. Зазвичай я спочатку вирішую легші завдання, а більш складні залишаю на кінець.
17. Для мене було важко при виборі професії зупинитися на одній з них.
18. Я твердо впевнений, що моя професія дасть мені моральне задоволення і матеріальний достаток в житті.

19. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
20. З деяких практичних міркувань для мене це найзручніший ВНЗ.
21. У мене достатньо сили волі, щоб вчитися без нагадування адміністрації.
22. Іспити потрібно скласти, витрачаючи мінімум зусиль.
23. Є багато ВНЗ, в яких я міг би навчатися з не меншим інтересом.
24. Я вчуся на контрактній формі навчання.
25. Я є захопливою людиною, але всі мої захоплення так чи інакше пов'язані з майбутньою професією.
26. Занепокоєння про іспит або роботу, яку не виконано в термін, чесно заважає мені спати.
27. Висока зарплата після закінчення ВНЗ для мене є не головною.
28. Я змушений був вступити у ВНЗ, щоб зайняти бажане положення в суспільстві, уникнути служби в армії.
29. Я навчаюся, щоб стати професіоналом, а не лише, щоб скласти іспит.
30. Мої батьки хороші професіонали, і я хочу бути на них схожим.
31. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.
32. Мені дуже важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, що прямо не відносяться до моєї майбутньої спеціальності.
33. Найкраще я займаюся, коли мене постійно стимулюють.
34. Мій вибір даного ВНЗ є остаточним.
35. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відставати від них.
36. Щоб переконати в когось або групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.
37. Мене приваблює зручність, чистота, легкість майбутньої професії.
38. До вступу у ВНЗ я давно цікавився цією професією, багато читав про неї.
39. Професія, яку я отримую, є найважливішою і перспективною.
40. Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору даного ВНЗ.

Обробка результатів:

Шкала «набуття знань»: за «+» за твердженням за п. 3 проставляється 3,6 бала; за п. 14 – 3,6 бала; за п. 21 – 2,4 бала; за «-» за твердженням за п. 22 – 1,2 бала; за п. 33 – 1,8 бала. Максимум – 12,6 бала.

Шкала «оволодіння професією»: за «+» з п. 8 – 1 бал; за п. 25 – 2 бали; за п. 27 – 2 бали; за п. 34 – 3 бали; за п. 38 – 1 бал і за п. 39 – 1 бал. Максимум – 10 балів.

Шкала «отримання диплому»: за «-» з п. 9 – 3,5 бала; за «+» з п. 19 – 2,5 бала; за п. 28 – 1,5 бала; за п. 31 – 1,5 бала і за п. 35 – 1 бал. Максимум – 10 балів.

Питання 4, 11 і 24 є нейтральними і до цілей опитувальника і в обробку не включаються. Переважання мотивів за першими двома шкалами свідчить про адекватний вибір студентом професії і задоволеності нею.

Анкета виявлення мотивації до творчості

Шановні студенти! Перед вами десять запитань. Відмітьте найбільш вірно,

на ваш погляд, твердження.

1. Чи вважаєте Ви творчість невід’ємною частиною інженерно-педагогічної діяльності?

☐ Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти

2. Чи стежите Ви за творчими напрацюваннями інженерів-педагогів на форумах, порталах, в періодичній пресі?

☐ Завжди ☐ Іноді ☐ Ніколи

3. Чи вважає Ви за необхідне включення творчих завдань в навчальний процес?

☐ Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти

4. Чи часто Ви беретеся за виконання творчих завдань, якщо вони не входять в обов’язкову частину вашої самостійної роботи?

☐ Завжди ☐ Іноді ☐ Ніколи

5. Чи часто Ви перебуваєте в творчому пошуку (при підготовці до занять)?

☐ Завжди ☐ Іноді ☐ Ніколи

6. Чи вважаєте Ви, що найкраща атмосфера на занятті – це творча?

☐ Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти

7. Чи вважає Ви для себе необхідним ведення творчого портфоліо?

☐ Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти

8. Чи хотіли б Ви працювати в навчальному закладі, де впроваджуються інноваційні проекти, розробляються нові технології і методики?

☐ Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти

Бали підсумовуються з розрахунку:

За кожную відповідь «Так» або «Завжди» нараховується по 2 бали.

За кожную відповідь «Важко відповісти» або «Іноді» нараховується по 1 балу.

За кожную відповідь «Ні» або «Ніколи» нараховується 0 балів.

0-6 балів – потенційний рівень мотивації до творчості;

7-12 балів – базовий рівень мотивації до творчості;

13-18 балів – оптимальний рівень мотивації до творчості.

Визначення інтересу до професії та професійної відповідальності (О. Резван)

Мета: визначити ступінь інтересу до майбутньої професії, усвідомлення моральної відповідальності за наслідки професійної діяльності інженера. Дайте відповіді на питання «+» або «-».

1. Мені подобаються дисципліни професійного спрямування.

2. Мені подобаються дисципліни гуманітарного спрямування.

3. У вільний час я краще піду розважатись із друзями, аніж перегляну інформацію з цікавої для мене дисципліни в Інтернеті.

4. Я люблю виступати з доповідями перед аудиторією інших студентів.

5. Я знаю, що інші студенти потребують моєї допомоги під час контрольної роботи з фахової дисципліни.

6. Я знаю, що я не ідеальний студент.

7. Я думаю про те, що інженерне творіння може нанести шкоду природному

середовищу.

8. Я вважаю, що науково-технічний прогрес – це однозначно дуже добре для суспільства.

9. На практичних заняттях (на техніці або лабораторних) я намагаюсь зменшити кількість шкідливих речовин, що утворюються у результаті моєї діяльності.

10. Я не люблю самостійно відшукувати літературу для підготовки реферату з профільних дисциплін.

11. У відпустці (на канікулах) я завжди намагаюсь по можливості відвідати місця, пов'язані із фахом моєї майбутньої професії.

12. Я готовий скоротити час перебування за кермом через те, що забруднюється атмосфера.

13. Я проти того, щоб у кожного члена моєї родини був власний автомобіль.

14. Я схвалюю політику деяких країн, яка передбачає перебування на трасах автомобілів з парними номерами у парні числа місяця, а з непарними – у непарні.

15. Я розумію А. Сахарова, який визнав свою особисту провину за те, що був одним із авторів атомної бомби.

16. Я розумію тих, хто є прибічником обережного застосування інновацій.

17. Я думаю, що людина може віднайти винахід лише за умови, якщо Бог на це дав згоду – отже нічого поганого від прогресу не існує.

18. Я вважаю, що лише за створених умов навчання (методичних, технічних) можна стати хорошим фахівцем.

19. Я можу виявити ініціативу щодо дискусії на занятті з викладачем із проблемного питання.

20. Мене дратує, якщо будь-то із студентів починає щось доводити викладачеві.

21. Я думаю, що згоджусь здешевити інженерну продукцію, не зважаючи на її більшу шкідливість для інших, за умови отримання винагороди.

22. Я буду активно викривати у ЗМІ тих своїх колег, хто створює шкідливі для природи речі.

23. Я люблю залишатись у лабораторії сам на сам і ще раз перевірити, як працює механізм.

24. Мене дивують ті із студентів, які не відвідують заняття.

25. Я позитивно ставлюсь до ініціативи студента бути учасником спільної наукової роботи із викладачем.

26. Я думаю, що ті, хто виявляє ініціативу щодо взяти участь в олімпіаді з дисципліни або виступити на конференції, намагаються підвищити свою оцінку.

Критерій інтерес до професії: «+» 1, 4, 5, 19, 23, 24, 25 «-» 2, 3, 6, 18, 20, 26.

Критерій професійна відповідальність «+» 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 22 «-» 8, 10, 17, 21

Рівні: низький – 1-4; середній 5-11 високий; 12-13.

Діагностика мотиваційної структури особистості (В. Мільман)

Методика дозволяє діагностувати мотиваційний (МП) і емоційний (ЕП)

профілі особистості.

Інструкція до тесту: Перед вами 14 тверджень, що стосуються ваших життєвих прагнень і деяких аспектів вашого способу життя. Просимо вас висловити ставлення до них за кожним з 8 варіантів відповідей (a, b, c, d, e, f, g, h), проставивши у відповідних клітинах бланка відповідей одну з таких оцінок кожного твердження: «++» – так, згоден; «+» – мабуть згоден; «=» – коли як, певною мірою згоден; «-» – ні, не згоден; «?» – не знаю.

Намагайтеся відповідати швидко, не замислюйтесь довго над відповідями, відповідайте на питання послідовно, від 1a до 14h. Слідкуйте за тим, щоб не плутати клітини. На всю роботу у вас повинно піти не більше 20 хвилин.

Тестовий матеріал.

1. У своїй поведінці в житті потрібно дотримуватися таких принципів:
 - a. «Час гроші». Потрібно прагнути їх більше заробляти.
 - b. «Головне – здоров'я». Потрібно берегти себе і свої нерви.
 - c. Вільний час потрібно проводити з друзями.
 - d. Вільний час треба віддавати родині.
 - e. Потрібно робити добро, навіть якщо це дорого обходиться.
 - f. Потрібно робити все можливе, щоб завоювати місце під сонцем.
 - g. Потрібно набувати більше знань, щоб зрозуміти причини і суть того, що відбувається навколо.
 - h. Потрібно прагнути відкрити щось нове, створити, винайти.
2. У своїй поведінці на роботі потрібно слідувати таким принципам:
 - a. Робота – це вимушена життєва необхідність.
 - b. Головне – не допускати конфліктів.
 - c. Потрібно прагнути забезпечити себе спокійними, зручними умовами.
 - d. Потрібно активно прагнути до просування по службі.
 - e. Головне – завоювати авторитет і визнання.
 - f. Потрібно постійно вдосконалюватися в своїй справі.
 - g. У своїй роботі завжди треба знайти цікаве, що може захопити.
 - h. Потрібно не лише захопитися самому, але і захопити роботою інших.
3. Серед моїх справ у вільний час велике місце займають такі справи:
 - a. Поточні, домашні.
 - b. Відпочинок, розваги.
 - c. Зустрічі з друзями.
 - d. Громадські справи.
 - e. Заняття з дітьми.
 - f. Навчання, читання необхідної для роботи літератури.
 - g. Хобі.
 - h. Підробіток грошей.
4. Серед моїх робочих справ багато місця займають:
 - a. Ділове спілкування (переговори, виступи, обговорення тощо).
 - b. Особисте спілкування (на теми, не пов'язані з роботою).
 - c. Суспільна праця.
 - d. Навчання, отримання нової інформації, підвищення кваліфікації.

- e. Робота творчого характеру.
- f. Робота, що безпосередньо впливає на заробіток (відрядна, додаткова).
- g. Робота, пов'язана з відповідальністю перед іншими.
- h. Вільний час, перекури, відпочинок.

5. Якби мені додали вихідний день, я б швидше за все витратив його на те, щоб:

- a. Займатися поточними домашніми справами.
- b. Відпочивати.
- c. Розважатися.
- d. Займатися громадською роботою.
- e. Займатися навчанням, отриманням нових знань.
- f. Займатися творчою роботою.
- g. Робити справу, в якій відчуваєш відповідальність перед іншими.
- h. Робити справу, що дає можливість заробити.

6. Якби у мене була можливість по-своєму планувати робочий день, я б став швидше за все займатися:

- a. Тим, що становить мої основні обов'язки.
- b. Спілкуванням з людьми у справах (переговори, обговорення).
- c. Особистим спілкуванням (розмовами, не пов'язаними з роботою).
- d. Громадською роботою.
- e. Навчанням, отриманням нових знань, підвищенням кваліфікації.
- f. Творчою роботою.
- g. Роботою, в якій відчуваєш користь і відповідальність.
- h. Роботою, за яку можна більше отримати.

7. Я часто розмовляю з друзями і знайомими на такі теми:

- a. Де що можна купити, як добре провести час.
- b. Про спільних знайомих.
- c. Про те, що бачу і чую навколо.
- d. Як домогтися успіху в житті.
- e. Про роботу.
- f. Про свої захоплення
- g. Про свої успіхи і плани.
- h. Про життя, книги, кінофільми, політику.

8. Моя робота дає мені перш за все:

- a. Достатні матеріальні засоби для життя.
- b. Спілкування з людьми, дружні відносини.
- c. Авторитет і повагу оточуючих.
- d. Цікаві зустрічі та бесіди.
- e. Задоволення від роботи.
- f. Почуття власної користі.
- g. Можливість підвищувати свій професійний рівень.
- h. Можливість просування по службі.

9. Найбільше мені хочеться бути в такому суспільстві, де:

- a. Затишно, хороші розваги.

- b. Можна обговорити хвилюючі тебе робочі теми.
 - c. Тебе поважають, вважають авторитетом.
 - d. Можна зустрітися з потрібними людьми, зав'язати корисні зв'язки.
 - e. Можна знайти нових друзів.
 - f. Бувають відомі заслужені люди.
 - g. Всі пов'язані спільною справою.
 - h. Можна проявити і розвинути свої здібності.
10. Я хотів би на роботі бути поруч з такими людьми:
- a. З якими можна поговорити на різні теми.
 - b. Яким міг би передавати свій досвід і знання.
 - c. З якими можна більше заробити.
 - d. Які мають авторитет і вагу на роботі.
 - e. Які можуть навчити чогось корисного.
 - f. Які змушують тебе ставати активнішим на роботі.
 - g. Які мають багато знань і цікавих ідей.
 - h. Які готові підтримати тебе в різних ситуаціях.
11. До теперішнього часу я маю на достатньому рівні:
- a. Матеріальне благополуччя.
 - b. Можливість цікаво розважатися.
 - c. Хороші умови життя.
 - d. Хорошу сім'ю.
 - e. Досить можливостей цікаво проводити час в суспільстві.
 - f. Повагу, визнання і подяку інших.
 - g. Почуття корисності для інших.
 - h. Створення чогось цінного, корисного.
12. Я думаю, що маю в своїй роботі в достатній мірі:
- a. Гарну зарплату, інші матеріальні блага.
 - b. Хороші умови для роботи.
 - c. Хороший колектив, дружні взаємини.
 - d. Певні творчі досягнення.
 - e. Хорошу посаду.
 - f. Самостійність і незалежність.
 - g. Авторитет і повагу колег.
 - h. Досить високий професійний рівень.
13. Найбільше мені подобається, коли:
- a. Не потрібно думати про насувні турботи.
 - b. Є комфортне, приємне оточення.
 - c. Кругом пожвавлення, весела метушня.
 - d. Можливість провести час у веселому товаристві.
 - e. Відчуваю почуття змагання, пошуку.
 - f. Відчуваю почуття активної напруги і відповідальності.
 - g. Занурений в свою роботу.
 - h. Включення в спільну роботу з іншими.
14. Коли трапляється невдача, не виходить те, що я хочу:

- a. Я засмучуюсь і довго переживаю.
- b. Намагаюся переключитися на щось інше, приємне.
- c. Ніяковію, не знаю що робити, злюся на себе.
- d. Злюся на те, що мені завадило.
- e. Намагаюся залишатися спокійним, і зазвичай мені це вдається.
- f. перечікую, коли пройде перша реакція, і спокійно аналізую, що сталося.
- g. Намагаюся зрозуміти, в чому я сам був винен.
- h. Намагаюся зрозуміти причини невдачі і поліпшити фінансове становище.

Обробка результатів тесту: відповіді випробуваного переводяться в бали: «++» – 3 бали; «+» – 2 бали; «=» – 1 бал; «-» або «?» – 0 балів.

Ключ до тесту

	a	B	c	d	e	f	g	h	
1	П	П	О	Д	ОД	С	ДР	ДР	Ож ^{ід}
2	П	К	К	С	С, О	ДР	ДР	ОД	Рб ^{ід}
3	П	К	О	Д, ОД*	ОД	-	Д, ДР*	П, Д	Ож ^{ре}
4	Д	К, О	Д, ОД*	Д	ДР*	П	ОД	К	Рб ^{ре}
5	П	К	К*	ОД*	ДР*	ДР	ОД	П, Д	Ож ^{ід}
6	Д	О, Д	К, О	С, Д*	-	ДР*	ОД	П	Рб ^{ід}
7	К	О	С	С ^{ід}	П, Д	ДР	ДР	О ^{ід}	Ож ^{ре}
8	П	О	С	О	ДР	ОД	ДР	С	Рб ^{ре}
9	К	Д	С	С	О	С ^{ре}	Д, ОД	К, О	Ож ^{ід}
10	К, О	ОД	П, Д	С	П	ОД	ДР	-	Рб ^{ід}
11	П	К	К	О	С, О	С, ОД	ОД	ДР*	Ож ^{ре}
12	П	К	К, О	ДР*	С*	С	ОД	П, Д	Рб ^{ре}
13	аст	аст	аст	аст	ст	ст	ст	ст	Е
14	аст	аст	аст	аст	ст	ст	ст	ст	Ф

*Примітка:** – зірочкою відзначені пункти методики, що входять в шкалу корекції.

Опис шкал тесту.

Шкали мотиваційного профілю:

- ПЖ – підтримка життєзабезпечення;
- К – комфорт;
- С – соціальний статус;
- О – спілкування;
- Д – загальна активність;
- ДР – творча активність;
- ОД – суспільна корисність.

Кожна з семи мотиваційних шкал представлена чотирма підшкалами:

- Ож – загальножиттєва, що стосується всієї сфери життєдіяльності;
- Рб – робоча (навчальна), стосується лише робочої або навчальної сфери;
- ід – «ідеальне» стан мотиву, рівень спонукання, прагнення;

- ре – «реальне» стан того, наскільки випробовуваний відчуває задоволеність даним мотивом у даний час, а також те, скільки він для цього докладає зусиль.

Шкали емоційного профілю:

- Ест – спрямованість на емоційні переживання стенічного типу;
- Еаст – спрямованість на емоційні переживання астенічного типу;
- Фст – стенічний тип переживання і поведінки в стані фрустрації;
- Фаст – астенічний тип переживання фрустрації.

Після обробки результати кожного респондента можна представити в такій таблиці:

	П	К	С	О	Д	ДР	ОД	Е	Ф
Ож ^{ід}									
Ож ^{ре}									
Рб ^{ід}									
Рб ^{ре}									

Шкала корекції

Для побудови перевірконої шкали, «шкали корекції» в низці пунктів, в яких існує ймовірність того, що випробовуваний буде прагнути прикрасити свій портрет, передбачене прохання уточнити свою відповідь конкретними даними.

Наприклад, якщо випробовуваний позитивно відповів на питання 3g – про «хобі», то у відповідному місці бланка заповнення він повинен уточнити, в чому саме воно полягає. Якщо він цього не робить, або робить непереконливо, то оцінка даної відповіді коригується експериментатором: замість 3 або 2 балів ставиться 1 або 0. Відповіді за цією шкалою, крім можливостей перевірки і корекції, мають додаткову інформацію про випробовуваному.

Інтерпретація результатів тесту

На основі співвідношення показників всіх шкал, що виводяться в результаті тестування можна виділити певні типи мотиваційного та емоційного профілю.

Типи мотиваційного профілю:

Прогресивний – характеризується помітним перевищенням рівня розвивальних мотивів над рівнем мотивів підтримки: $(Д + ДР + ОД) - (П + К + С) > 5$ балів. Даний тип переважає у осіб, що досягли успіху в роботі або навчанні. Так само характерний для особистості з соціально спрямованою позицією.

Регресивний – протилежний прогресивному і характерний перевищенням загального рівня мотивів підтримки над розвивальними мотивами. У найбільш виразному вигляді відбивається в послідовному зниженні профільної лінії зліва направо.

Імпульсивний – характеризується різкими перепадами профільної лінії з трьома вираженими піками, найчастіше за шкалами «К», «О», «ДР», але можуть бути й інші співвідношення. Критерій піку – кількісне значення цієї шкали на 2 або більше балів перевищує сусідні з ним; якщо це крайня шкала («П» або «ОД»), то для того, щоб вважатися піком, він має перевищувати сусідню («К» або «ДР»)

не менше, аніж на 4 бали. Найбільш характерний для школярів і студентів. Відображає значну диференціацію і, можливо, конфронтацію різних мотиваційних чинників всередині загальної структури особистості.

Експресивний – характеризується помітними перепадами профільної лінії з наявністю двох піків: частіше за інших зустрічаються поєднання піків за шкалами «К» і «ДР». У цьому типі відбивається певна вибіркова диференціація мотиваційних чинників окремо за групами підтримуючих (П, К, С) і розвивальних (Д, ДР, ОД) мотивів. Названий так у зв'язку з тим, що виявляє певну кореляцію з експресивним типом акцентуації особистості (за Л. Гройсманом), тобто з прагненням суб'єкта через підвищення рівня самоствердження.

Сплющений – характеризується досить плоским, маловиразним профільним малюнком без виразних підйомів і спусків; наявність одного піку в цьому випадку не змінює сплющеного характеру профілю в цілому. Відображає недостатню диференційованість мотиваційної ієрархії особистості, її бідність. Найчастіше зустрічається у школярів, особливо з низькою успішністю. Помітна тенденція його зменшення з віком.

Типи емоційного профілю:

Стенічний – характеризується домінуванням стенічності як в емоційних уподобаннях (Ест вище Еаст), так і в фрустраційній поведінці (Фст вище Фаст). Відображає схильність суб'єкта до активних, діяльних емоційних переживань і стійку, конструктивну, керовану позицію у важких ситуаціях. Чітко корелює з «прогресивним» мотиваційним профілем і успішністю в діяльності. Більше виражений у чоловіків в порівнянні з жінками.

Астенічний – характеризується перевищенням астенічності в показниках і емоційної переваги (Еаст вище Ест), і фрустраційної поведінки (Фаст вище Фст). Відображає схильність суб'єкта до гомеостатичного комфорту, емоційних переживань гедоністичного типу, так само – невміння управляти собою у важких ситуаціях, дратівливість, схильність до прояву різного роду захисних механізмів. Чітко корелює з «регресивним» мотиваційним профілем. Часто зустрічається у жінок і учнів з низькою успішністю.

Змішаний стенічний – характеризується сценічністю фрустраційної поведінки (Фст вище Фаст) і астенічністю емоційних переваг (Еаст вище Ест). Виражає певну різноспрямованість всередині емоційної сфери. Найбільш характерний для молоді. Корелює з характеристиками «імпульсивного» мотиваційного профілю.

Змішаний астенічний – характеризується стенічною емоційністю (Ест вище Еаст) і одночасно астенічною фрустраційною поведінкою (Фаст вище Фст). Зустрічається рідко. Характерний для дітей: вони є емоційно вольовими, але ще не навчилися управляти собою у важких ситуаціях.

При інтерпретації результатів зазвичай будується два профілі: для життєвої мотивації і для робочої.

Діагностика мотивації досягнення (А. Мехраб'ян)

Мотивація досягнення виражається в потребі долати перешкоди і досягати високих показників у праці, самовдосконалюватися, змагатися з іншими і випереджати їх, реалізовувати свої таланти і тим самим підвищувати самоповагу. Даний тест призначений для діагностики двох мотивів особистості – прагнення до успіху і уникнення невдачі. З'ясовується, який з двох мотивів у людини домінує. Тест має дві форми – чоловічу (А) і жіночу (Б).

Інструкція до тесту: тест складається з низки тверджень, що стосуються окремих боків характеру, а також думок і почуттів з приводу деяких життєвих ситуацій. Щоб оцінити ступінь вашої згоди або незгоди з кожним із тверджень, використовуйте таку шкалу:

- +3 – повністю згоден;
- +2 – згоден;
- +1 – скоріше згоден, ніж не згоден;
- 0 – нейтральний;
- -1 – скоріше не згоден, ніж згоден;
- -2 – не згоден;
- -3 – повністю не згоден.

Прочитайте твердження тесту та оцініть ступінь своєї згоди або незгоди. При цьому на бланку для відповідей проти номера твердження напишіть цифру, що відповідає ступеню вашої згоди. Дайте ту відповідь, яка першою прийде вам в голову. Не витрачайте часу на обдумування.

Тест – форма А (для чоловіків)

1. Я більше думаю про отримання гарної оцінки, ніж побоююся отримання поганої.
2. Якби я повинен був виконати складне, незнайоме мені завдання, то волів би зробити його разом з ким-небудь, ніж працювати в поодиночці.
3. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнений, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які знаю, що зможу вирішити.
4. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якої я впевнений, ніж важка справа, при якій можливі несподіванки.
5. Якби у мене щось не виходило, я скоріше доклав би всіх зусиль, щоб з цим впоратися, ніж перейшов би до того, що у мене може добре вийти.
6. Я віддав би перевагу роботі, в якій мої функції добре визначені і зарплата вища за середню, ніж роботі з середньою зарплатою, в якій я повинен сам визначити свою роль.
7. Я витрачаю більше часу на читання спеціальної літератури, ніж художньої.
8. Я віддав би перевагу значущій і важкій справі, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнює 50%, перед справою досить значущою, але не важкою.
9. Я швидше буду вивчати розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж рідкісні ігри, які вимагають майстерності і відомі небагатьом.
10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це в мене виникають суперечки з товаришами.

11. Якби я зібрався грати в карти, то швидше зіграв би в розважальну гру, ніж у важку, що потребує міркувань.

12. Я віддаю перевагу змагання, де я сильніше за інших, ніж ті, де всі учасники приблизно рівні за своїми можливостями.

13. У вільний від роботи час я скоріше оволодію технікою будь-якої гри для розвитку власного вміння, ніж для відпочинку і розваг.

14. Я скоріше зроблю певну справу так, як я вважаю за потрібне, нехай навіть з 50% ризиком помилитися, ніж робити її, як мені радять інші.

15. Якби мені довелося обирати, то я швидше вибрав би роботу, в якій початкова зарплата буде 100 руб. і може залишитися в такому розмірі невизначений час, ніж роботу, в якій початкова зарплата дорівнює 80 руб. і є гарантія, що не пізніше, ніж через 5 років я буду отримувати більше 180 руб.

16. Я скоріше став би грати в команді, ніж змагатися один на один.

17. Я вважаю за краще працювати, не шкодуючи сил, поки не отримаю повного задоволення від отриманого результату, ніж прагнути закінчити справу швидше і з меншою напругою.

18. На іспиті я віддав би перевагу конкретним питанням з пройденого матеріалу, питанням, які вимагають для відповіді висловлення власної думки.

19. Я скоріше обрав би справу, в якій є певна ймовірність невдачі, але є і можливість досягти більшого, ніж таку, при якій моє становище не погіршиться, а й істотно не покращиться.

20. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну («пронесло!»), ніж порадію за хорошу оцінку.

21. Якби я міг повернутися до однієї з двох незавершених справ, то я скоріше повернувся б до важкої, ніж до легкої.

22. При виконанні контрольного завдання я більше турбуюся про те, як би не допустити якоїсь помилки, ніж думаю про те як правильно його вирішити.

23. Якщо у мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж стану сам продовжувати шукати вихід.

24. Після невдачі я скоріше стану ще більш зібраним і енергійним, ніж втрачу бажання продовжувати справу.

25. Якщо є сумнів в успіху будь-якого починання, то я швидше не стану ризикувати, ніж все-таки візьму в ньому активну участь.

26. Коли я беруся за важку справу, я більше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся, що вона вийде.

27. Я працюю ефективніше під чийсь керівництвом, ніж коли несу за свою роботу особисту відповідальність.

28. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж те, в успіху якого я впевнений.

29. Я працюю продуктивніше над завданням, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати, ніж тоді, коли переді мною ставлять завдання лише в загальних рисах.

30. Якби я успішно вирішив якесь завдання, то з великим задоволенням взявся б ще раз вирішити аналогічну задачу, ніж перейшов би до задачі іншого типу.

31. Коли потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і занепокоєння.

32. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Тест – форма Б (для жінок)

1. Я більше думаю про отримання гарної оцінки, ніж побоююся отримання поганої.

2. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнена, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які знаю, що вирішу.

3. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якої я впевнена, ніж важка справа, в якій можливі несподіванки.

4. Якби у мене щось не виходило, я скоріше доклала усіх зусиль, щоб з цим впоратися, ніж перейшла б до того, що у мене може добре вийти.

5. Я вважала за краще б роботу, в якій мої функції добре визначені і зарплата вища за середню, роботі з середньою зарплатою, в якій я повинна сама визначати свою роль.

6. Більш сильні переживання у мене викликає скоріше страх невдачі, ніж надія на успіх.

7. Науково-популярній літературі я віддаю перевагу літературі розважального жанру.

8. Я вважала за краще б значущу і важку справу, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнює 50%, перед справою досить значущою, але не важкою.

9. Я швидше вивчу розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж рідкісні ігри, які вимагають майстерності і відомі небагатьом.

10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це в мене виникають суперечки з товаришами.

11. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну, що «пронесло», ніж порадію за хорошу оцінку.

12. Якби я зібралася грати в карти, то я швидше зіграла б в розважальну гру, ніж у важку, що потребує міркувань.

13. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніше інших, тим, де всі учасники є рівними за силою.

14. Після невдачі я стаю ще більш зібраною і енергійною, ніж втрачаю бажання продовжувати справу.

15. Невдачі отруюють моє життя більше, ніж приносять радість успіхи.

16. У нових невідомих ситуаціях у мене швидше виникає хвилювання і занепокоєння, ніж інтерес і цікавість.

17. Я швидше спробую приготувати нову цікаву страву, хоча вона може погано вийти, ніж стану готувати звичне, яке зазвичай добре виходило.

18. Я швидше займуся чимось приємним і необтяжливим, ніж стану виконувати щось, як мені здається, варте уваги, але не дуже захоплююче.

19. Я швидше витрачу весь свій час на здійснення однієї справи, замість того, щоб виконати швидко за цей же час дві-три інших.

20. Якщо я захворіла і змушена залишитися вдома, то я використовую час скоріше для того, щоб розслабитися і відпочити, ніж почитати і попрацювати.

21. Якби я жила з кількома дівчатами в одній кімнаті і ми вирішили б влаштувати вечірку, то я воліла б сама організувати її, ніж допустити, щоб це зробила якась інша.

22. Якщо у мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж стану сама продовжувати шукати вихід.

23. Коли потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і занепокоєння.

24. Коли я беруся за важку справу, я скоріше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся, що вона вийде.

25. Я працюю ефективніше під чиймсь керівництвом, ніж тоді, коли несу за свою роботу особисту відповідальність.

26. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж те, в успіху якого я впевнена.

27. Якби я успішно вирішила якесь завдання, то з великим задоволенням взялася б вирішувати ще раз аналогічне, ніж перейшла б до завдання іншого типу.

28. Я працюю продуктивніше над завданням, коли переді мною ставлять завдання лише в загальних рисах, ніж тоді, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати.

29. Якщо при виконанні важливої справи я допускаю помилку, то частіше я гублюся і впадаю в розпач, замість того, щоб швидко взяти себе в руки і намагатися виправити становище.

30. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Обробка і інтерпретація результатів тесту

Спочатку підраховується сумарний бал. Відповідям випробовуваних на прямі пункти (відмічені знаком «+» в ключі) приписуються бали.

Відповіді -3 -2 -1 0 1 2 3

Бали 1 2 3 4 5 6 7

Відповідям випробовуваного на зворотні пункти опитувальника (відмічені в ключі знаком «-») також приписуються бали:

Відповіді -3 -2 -1 0 1 2 3

Бали 7 6 5 4 3 2 1

Ключ до тесту

На основі підрахунку сумарного балу визначається, яка мотиваційна тенденція домінує у випробовуваного. Бали всіх випробовуваних вибірки ранжують і виділяють дві конкретні групи: верхні 27% вибірки характеризуються мотивом прагнення до успіху, а нижні 27% – мотивом уникнення невдачі.

Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс)

Інструкція до тесту: Вам буде запропоновано 41 питання, на кожне з яких

дайте відповідь «так» або «ні».

Текст опитувальника

1. Якщо між двома варіантами є вибір, його краще зробити швидше, ніж відкладати на потім.

2. Якщо я помічаю, що не можу на всі 100 % виконати завдання, я легко дратуюся.

3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я ставлю на карту все.

4. Якщо виникає проблемна ситуація, найчастіше я приймаю рішення одним з останніх.

5. Якщо два дні поспіль у мене немає справи, я втрачаю спокій.

6. У деякі дні мої успіхи нижче середніх.

7. Я більш вимогливий до себе, ніж до інших.

8. Я є більш доброзичливий, ніж інші.

9. Якщо я відмовляюся від складного завдання, згодом суворо засуджую себе, бо знаю, що в ньому я домігся б успіху.

10. У процесі роботи я відчуваю потребу у невеликій паузі для відпочинку.

11. Старанність – це не основна моя риса.

12. Мої досягнення в роботі не завжди однакові.

13. Інша робота приваблює мене більше тієї, якою я зайнятий.

14. Осуд стимулює мене сильніше за похвалу.

15. Знаю, що колеги вважають мене діловою людиною.

16. Подолання перешкод сприяє тому, що мої рішення стають більш категоричними.

17. На моєму честолюбстві легко зіграти.

18. Якщо я працюю без натхнення, це зазвичай помітно.

19. Виконуючи роботу, я не розраховую на допомогу інших.

20. Іноді я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.

21. Потрібно покладатися лише на себе.

22. У житті є небагато речей, що важливіші за гроші.

23. Якщо мені необхідно виконати важливе завдання, я ніколи не думаю ні про що інше.

24. Я менш честолюбний, ніж багато інших.

25. У кінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.

26. Якщо я налаштований на роботу, то роблю її краще і більш кваліфіковано, ніж інші.

27. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, здатними наполегливо працювати.

28. Коли у мене немає роботи, мені не по собі.

29. Відповідальну роботу мені доводиться виконувати частіше за інших.

30. Якщо мені доводиться приймати рішення, намагаюся робити це якомога краще.

31. Іноді друзі вважають мене ледачим.

32. Мої успіхи в певній мірі залежать від колег.

33. Протидіяти волі керівника безглуздо.

34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Якщо у мене щось не ладиться, я стаю нетерплячим.
36. Зазвичай я звертаю мало уваги на свої досягнення.
37. Якщо я працюю разом з іншими, моя робота більш результативна, ніж у інших.
38. Я не доводжу до кінця багато, за що беруся.
39. Я заздрю людям, які не завантажені роботою.
40. Я не заздрю тим, хто прагне до влади і положення.
41. Якщо я впевнений, що стою на правильному шляху, для доведення своєї правоти піду на крайні заходи.

Ключ опитувальника

Розрахунок значень. По 1 балу нараховується за відповідь «так» на запитання: 25, 7-10, 14-17, 21, 22, 25-300, 32, 37, 41 і «ні» – на питання 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38 і 39. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33-35 і 40 не враховуються. Підраховується загальна сума балів.

Інтерпретація методики

Чим більша сума балів, тим вище рівень мотивації до досягнення успіху. Від 1 до 10 балів – низька мотивація до успіху; від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації; від 17 до 20 балів – достатньо високий рівень мотивації; більше 21 балу – дуже високий рівень мотивації до успіху.

Дослідження показали, що люди, достатньо сильно орієнтовані на успіх, вважають за краще середній рівень ризику. Ті ж, хто боїться невдач, віддають перевагу низькому або, навпаки, занадто великому рівню ризику. Чим вище мотивація людини до успіху – досягненню мети, тим нижче готовність до ризику. При цьому мотивація до успіху впливає і на надію на успіх: при сильній мотивації до успіху надії на успіх зазвичай скромніший, ніж при слабкій мотивації до успіху. До того ж людям, мотивованим на успіх і мають великі надії на нього, властиво уникати високого ризику. Ті, хто сильно мотивований на успіх і мають високу готовність до ризику, рідше потрапляють в нещасні випадки, ніж ті, які мають високу готовність до ризику, але високу мотивацію до уникнення невдач. І навпаки, коли у людини є висока мотивація до уникнення невдач (орієнтація на захист), то це перешкоджає мотиву до успіху – досягненню мети.

Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога за когнітивним критерієм

**Опитувальник «Визначення типів мислення і рівня креативності»
(Дж. Брунер)**

Інструкція. У кожної людини переважає певний тип мислення. Даний опитувальник допоможе вам визначити тип свого мислення. Якщо згодні з висловлюванням, в бланку поставте «+», якщо ні «-».

Тестовий матеріал.

1. Мені легше що-небудь зробити, ніж пояснити, чому я так зробив.
2. Я люблю налаштовувати програми для комп'ютера.
3. Я люблю читати художню літературу.
4. Я люблю живопис (скульптуру).
5. Я не вважав би за краще роботу, в якій все чітко визначено.
6. Мені простіше засвоїти щось, якщо я маю можливість маніпулювати предметами.
7. Я люблю шахи, шашки.
8. Я легко висловлюю свої думки як в усній, так і в письмовій формі.
9. Я хотів би займатися колекціонуванням.
10. Я люблю і розумію абстрактний живопис.
11. Я швидше хотів би бути слюсарем, ніж інженером.
12. Для мене алгебра цікавіша за геометрію.
13. У художній літературі для мене важливіше не що сказано, а як сказано.
14. Я люблю відвідувати видовищні заходи.
15. Мені не подобається регламентована робота.
16. Мені подобається що-небудь робити своїми руками.
17. У дитинстві я любив створювати свою систему слів/знаків/шифр для листування з друзями.
18. Я надаю великого значення формі вираження думок.
19. Мені важко передати зміст оповідання без його образного уявлення.
20. Я не люблю відвідувати музеї, оскільки всі вони однакові.
21. Будь-яку інформацію я сприймаю як керівництво до дії.
22. Мене більше приваблює товарний знак фірми, ніж її назва.
23. Мене приваблює робота коментатора радіо, телебачення.
24. Знайомі мелодії викликають у мене в голові певні картини.
25. Люблю фантазувати.
26. Коли я слухаю музику, мені хочеться танцювати.
27. Мені цікаво розбиратися в кресленнях і схемах.
28. Мені подобається художня література.
29. Знайомий запах викликає всю картину подій, що відбулися багато років тому.

30. Різноманітні захоплення роблять життя людини багатшим.
31. Істинно лише те, що можна помацати руками.
32. Я віддаю перевагу точним наукам.
33. Я за словом в кишеню не лізу.
34. Люблю малювати.
35. Один і той же спектакль/фільм можна дивитися багато разів, головне – гра акторів, нова інтерпретація.
36. Мені подобалося в дитинстві збирати механізми з деталей конструктора.
37. Мені здається, що я зміг би вивчити стенографію.
38. Мені подобається читати вірші вголос.
39. Я згоден з твердженням, що краса врятує світ.
40. Я вважав би за краще бути закрійником, а не кравцем.
41. Краще зробити табуретку руками, ніж займатися її проектуванням.
42. Мені здається, що я зміг би опанувати професію програміста.
43. Люблю поезію.
44. Перш ніж виготовити якусь деталь, спочатку я роблю креслення.
45. Мені більше подобається процес діяльності, ніж її кінцевий результат.
46. Для мене краще попрацювати в майстерні, ніж вивчати креслення.
47. Мені цікаво було б розшифрувати древній тайнопис.
48. Якщо мені потрібно виступити, то я завжди готую свою промову, хоча впевнений, що знайду необхідні слова.
49. Більше люблю вирішувати завдання з геометрії, ніж з алгебри.
50. Навіть у налагодженій справі намагаюся творчо змінити щось.
51. Я люблю вдома займатися рукоділлям, майструвати.
52. Я зміг би опанувати мовами програмування.
53. Мені неважко написати твір на задану тему.
54. Мені легко уявити образ неіснуючого предмета або явища.
55. Я іноді сумніваюся навіть в тому, що для інших очевидно.
56. Я вважав би за краще сам відремонтувати праску, ніж нести її в майстерню.
57. Я легко засвоюю граматичні конструкції мови.
58. Люблю писати листи.
59. Сюжет фільму можу уявити як низку образів.
60. Абстрактні картини дають велику поживу для роздумів.
61. У школі мені найбільше подобалися уроки праці, домоводства.
62. У мене не викликає ускладнень вивчення іноземної мови.
63. Я охоче щось розповідаю, якщо мене просять друзі.
64. Я легко можу уявити в образах зміст почутого.
65. Я не хотів би підкоряти своє життя певній системі.
66. Я частіше спочатку роблю, а потім думаю про правильність, рішення.
67. Думаю, що зміг би вивчити китайські ієрогліфи.
68. Не можу не поділитися тільки почутою новиною.
69. Мені здається, що робота сценариста/письменника цікава.
70. Мені подобається робота дизайнера.

71. При вирішенні якоїсь проблеми мені легше йти методом проб і помилок.
72. Вивчення дорожніх знаків є простим для мене.
73. Я легко знаходжу спільну мову з незнайомими людьми.
74. Мене приваблює робота художника-оформлювача.
75. Не люблю ходити одним і тим же шляхом.

Ключ до тесту

Обробка та аналіз даних проводиться таким чином: підраховується сума «+» за кожною колонкою.

Предметне мислення – 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 46, 51, 56, 61, 66, 71.

Символічне мислення – 2, 7, 12, 17, 22, 27, 32, 37, 42, 47, 52, 57, 62, 67, 72.

Знакове мислення – 3, 8, 13, 18, 23, 28, 33, 38, 43, 48, 52, 58, 63, 68, 73.

Образне мислення – 4, 9, 14, 19, 24, 29, 34, 39, 44, 49, 54, 59, 64, 69, 74.

Креативність – 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 75.

Інтерпретація результатів

Рівень креативності та базового типу мислення розбивається на три інтервали: низький рівень (від 0 до 5 балів), середній рівень (від 6 до 9 балів), високий рівень (від 10 до 15 балів).

Предметне мислення. Люди з практичним складом розуму надають перевагу предметному мисленню, для якого характерні нерозривний зв'язок з предметом в просторі і часі, здійснення перетворення інформації за допомогою предметних дій, послідовне виконання операцій. Існують фізичні обмеження на перетворення. Результатом такого типу мислення стає думка, втілена в новій конструкції.

Символічне мислення. Люди з математичним складом розуму надають перевагу символічному мисленню, коли відбувається перетворення інформації за допомогою правил виведення (зокрема, алгебраїчних правил або арифметичних знаків і операцій). Результатом є думка, виражена у вигляді структур і формул, які фіксують істотні відносини між символами.

Знакове мислення. Особистості з гуманітарним складом розуму надають перевагу знаковому мисленню. Воно характеризується перетворенням інформації за допомогою умовиводів. Знаки об'єднуються в більш великі одиниці за правилами єдиної граматики. Результатом є думка у формі поняття або висловлювання, що фіксує істотні відносини між предметами, які позначаються.

Образне мислення. Люди з художнім складом розуму надають перевагу подібному типу мислення. Це відділення від предмета в просторі і часі, здійснення перетворення інформації за допомогою дій з образами. Немає фізичних обмежень на перетворення. Операції можуть здійснюватися як послідовно, так і одночасно. Результатом слугує думка, втілена в новому образі.

Креативність – творчі здібності людини, що характеризуються готовністю до створення принципово нових ідей. На думку П. Торренса, креативність включає в себе підвищену чутливість до проблем, до дефіциту або суперечливості знань, дії за визначенням цих проблем, з пошуку їх рішень на основі висунення гіпотез, з перевірки та зміни гіпотез, з формулювання результату рішення. Для розвитку творчого мислення використовуються навчальні ситуації, які

характеризуються незавершеністю або відкритістю для включення нових елементів, заохочується до формулювання безлічі питань.

Методика «Гнучкість мислення» (А. Лачинс)

Тест призначений для виявлення пластичності – ригідності мислення.

Оснащення: аркуш паперу, ручка, секундомір.

Інструкція. Вам пропонується написати фразу «В поле вже танув сніг» чотирма різними способами.

Спосіб 1. Після команди «Почали!» Напишіть дану фразу стільки раз, скільки встигнете до команди «Стоп!».

Спосіб 2. Після команди «Почали!» Напишіть цю фразу друкованими літерами стільки раз, скільки встигнете до команди «Стоп!».

Спосіб 3. Після команди «Почали!» Напишіть цю фразу стільки раз, скільки встигнете до команди «Стоп!». В такий спосіб: перша і всі непарні букви повинні бути письмовими і великими, а друга і всі парні – маленькими і друкованими.

Спосіб 4. Після команди «Почали!» Напишіть фразу своїм звичним почерком, але при цьому повторюйте кожен букву по два рази. Працюйте якомога швидше до команди «Стоп!».

Обробка та аналіз даних

1. Підраховується кількість написаних букв в кожному завданні: M1, M2, M3, M4.

2. Обчислюється середнє значення для трьох завдань:

$$M_{\text{сер}} = \frac{M_2 + M_3 + M_4}{3}$$

3. Визначається коефіцієнт креативної гнучкості:

$$K_{\text{гн}} = \frac{M_{\text{сер}}}{M_1}$$

Якщо $K_{\text{гн}}$ лежить в межах від 0,5 до 1, отже, випробовуваний володіє пластичним мисленням, легко і швидко переходить від однієї діяльності до іншої, оперативно реагує на зміну вхідної ситуації, здатний приймати адекватні рішення. Значення $K_{\text{гн}}$ менше 0,5 свідчить про ригідність мислення, тобто низький рівень креативної гнучкості. Випробовуваний не здатний швидко і адекватно реагувати на зміни ситуації, відчуває труднощі у зміні суб'єктивної програми діяльності.

**Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої
компетентності майбутнього інженера-педагога за діяльнісним критерієм**

**«Методика оцінки комунікативних і організаторських здібностей
особистості» (В. Синявський і Б. Федорошин)**

Інструкція. Вам потрібно відповісти на всі запропоновані питання. Вільно виражайте свою думку з кожного питання й відповідайте так: якщо ваша відповідь на питання позитивна (ви згодні), то у відповідній клітині листа відповідей поставте плюс, якщо ж ваша відповідь негативна (ви не згодні) – поставте знак мінус. Стежте, щоб номер питання й номер клітини, куди ви записуєте свою відповідь, збігалися. Майте на увазі, що питання носять загальний характер і не можуть містити всіх необхідних подробиць. Тому уявіть собі типові ситуації й не замислюйтеся над деталями. Не слід витратити багато часу на обмірковування, відповідайте швидко. Можливо, на деякі питання вам буде важко відповісти. Тоді постарайтеся дати ту відповідь, що ви вважаєте кращою. При відповіді на кожне із цих питань звертайте увагу на його перші слова. Ваша відповідь повинна бути точно погодженою з ними. Відповідаючи на питання, не прагніть зробити свідомо приємне враження. Нам важливо не конкретна відповідь, а сумарний бал із серії питань.

Лист відповідей

Прізвище, ім'я, по батькові _____
Дата _____ Вік _____

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12
13	14	15	16
17	18	19	20
21	22	23	24
25	26	27	28
29	30	31	32
33	34	35	36
37	38	39	40

Питання КОС

1. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтеся?
2. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними вашої думки?
3. Чи довго вас турбує почуття образи, заподіяне вам кимось із ваших товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися в критичній ситуації, що створилася?
5. Чи є у вас прагнення до встановлення нових знайомств із різними людьми?

6. Чи подобається вам займатися суспільною роботою?
7. Чи відповідає дійсності, що вам приємніше й простіше проводити час з книгами або за якими-небудь іншими заняттями, ніж із людьми?
8. Якщо виникли які-небудь перешкоди в здійсненні ваших намірів, то чи легко ви відступаєте від них?
9. Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші вас за віком?
10. Чи любите ви придумувати й організовувати зі своїми товаришами різні ігри й розваги?
11. Чи важко ви включаєтеся в нову для вас компанію?
12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні ті справи, які потрібно було б виконати сьогодні?
13. Чи легко вам удається встановлювати контакти з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви до того, щоб ваші товариші діяли відповідно до вашої думки?
15. Чи важко ви освоюєтеся в новому колективі?
16. Чи правда, що у вас не буває конфліктів з товаришами через невиконання ними своїх обов'язків, зобов'язань?
17. Чи прагнете ви при зручному випадку познайомитися й поговорити з новою людиною?
18. Чи часто в рішенні важливих справ ви приймаєте ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі люди і чи хочеться вам побути одному?
20. Чи правда, що ви звичайно погано орієнтуєтеся в незнайомій для вас обстановці?
21. Чи подобається вам постійно перебувати серед людей?
22. Чи виникає у вас роздратування, якщо вам не вдається закінчити почату справу?
23. Чи маєте ви почуття утруднення, незручності або зніяковіння, якщо доводиться виявити ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правда, що ви стомлюєтеся від частого спілкування з товаришами?
25. Чи любите ви брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто ви проявляєте ініціативу при рішенні питань, що зачіпають інтереси ваших товаришів?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих вам людей?
28. Чи правда, що ви рідко прагнете до доказу своєї правоти?
29. Чи думаєте ви, що вам не доставляє особливої праці внести пожвавлення в малознайому вам компанію?
30. Чи берете ви участь у суспільній роботі в школі?
31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю людей?
32. Чи правда, що ви не прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо вони не були відразу прийняті вашими товаришами?
33. Чи відчуваєте ви себе невимушено, потрапивши в незнайому компанію?

34. Чи охоче ви приступаєте до організації різних заходів для своїх товаришів?

35. Чи правда, що ви не відчуваєте себе досить впевненим і спокійним, коли доводиться говорити що-небудь великій групі людей?

36. Чи часто ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?

37. Чи правда, що у вас багато друзів?

38. Чи часто ви виявляєтеся в центрі уваги своїх товаришів?

39. Чи часто ви бентежитесь, відчуваєте незручність при спілкуванні з незнайомими людьми?

40. Чи правда, що ви не дуже впевнено відчуваєте себе в оточенні великої групи своїх товаришів?

Обробка результатів

1. Зіставити відповіді з дешифратором і підрахувати кількість збігів окремо по комунікативних й організаторських здібностей.

Дешифратор

Комунікативні здібності: позитивні відповіді – питання 1-го стовпця; негативні відповіді – питання 3-го стовпця.

Організаторські здібності: позитивні відповіді – питання 2-го стовпця; негативні відповіді – питання 4-го стовпця.

2. Обчислити оцінні коефіцієнти комунікативних (Кк) і організаторських (Ко) здібностей як відносини кількості співпадаючих відповідей по комунікативних здібностях (Кх) й організаторських здібностях (Ох) до максимально можливої кількості збігів (20) за формулами:

$$K_k = K_x / 20, \quad K_o = O_x / 20$$

Для якісної оцінки результатів необхідно зіставити отримані коефіцієнти зі шкальними оцінками.

Шкала оцінок комунікативних й організаторських здібностей

Кк	Ко	Шкальна оцінка
0,10 — 0,45	0,20 — 0,55	1
0,46 — 0,55	0,56 — 0,65	2
0,56 — 0,65	0,66 — 0,70	3
0,66 — 0,75	0,71 — 0,80	4
0,76 — 1,00	0,81 — 1,00	5

Інтерпретація результатів. При аналізі отриманих даних необхідно враховувати такі параметри:

1. Опитувані, які отримали оцінку 1, характеризуються низьким рівнем прояву комунікативних й організаторських здібностей.

2. Опитуваним, які отримали оцінку 2, комунікативні й організаторські здібності властиві на рівні нижче середнього. Вони не прагнуть до спілкування, відчувають себе скуто в новій компанії, колективі, бажають проводити час наодинці із собою, обмежують свої знайомства, зазнають труднощів у встановленні контактів з людьми й, виступаючи перед аудиторією, погано орієнтуються в незнайомій ситуації, не відстоюють своєї думки, важко

переживають образи; прояв ініціативи в суспільній діяльності вкрай занижений, у багатьох справах вони бажають уникати прийняття самостійних рішень.

3. Для опитуваних, які отримали оцінку 3, характерний середній рівень прояву комунікативних й організаторських здібностей. Вони прагнуть до контактів з людьми, не обмежують коло своїх знайомств, обстоюють свою думку, планують свою роботу, однак потенціал їхніх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Ця група опитуваних має потребу в подальшій серйозній і планомірній виховній роботі з формування й розвитку комунікативних й організаторських схильностей.

4. Опитувані, які отримали оцінку 4, відносяться до групи з високим рівнем прояву комунікативних й організаторських здібностей. Вони не губляться в новій обстановці, швидко знаходять друзів, постійно прагнуть розширити коло своїх знайомих, займаються суспільною діяльністю, допомагають близьким, друзям, проявляють ініціативу в спілкуванні, із задоволенням беруть участь в організації суспільних заходів, здатні прийняти самостійне рішення у важкій ситуації. Усе це вони роблять не за примусом, а відповідно до внутрішніх устремлінь.

5. Опитувані, які отримали вищу оцінку – 5, мають дуже високий рівень прояву комунікативності й організаторських здібностей. Вони відчують потребу в комунікативній й організаторській діяльності й активно прагнуть до неї, швидко орієнтуються у важких ситуаціях, невимушено поведуться в новому колективі, ініціативні, надають перевагу у важливій справі або в створеній складній ситуації приймати самостійні рішення, обстоюють свою думку й домагаються, щоб вона була прийнята товаришами, можуть внести пожвавлення в незнайому компанію, люблять організовувати всякі ігри, заходи, наполегливі в діяльності, що їх цікавить. Вони самі шукають такі справи, які б задовольняли їхню потребу в комунікації й організаторській діяльності.

Опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» (В. Моросанова)

Опитувальник складається з 46 тверджень, що входять до складу шести шкал, які виділяються відповідно до основних регуляторних процесів (планування, моделювання, програмування, оцінки результатів) і регуляторно-особистісними якостями (гнучкості і самостійності). До складу кожної шкали входять по дев'ять тверджень. Структура опитувальника є такою, що низка тверджень входять до складу відразу двох шкал у зв'язку з тим, що їх можна віднести до характеристики як регуляторного процесу, так і властивості регуляції.

Шкала «Планування» (Пл) характеризує індивідуальні особливості визначення мети й утримання цілей, рівень сформованості у людини усвідомленого планування діяльності. При високих показниках за цією шкалою у суб'єкта сформована потреба в усвідомленому плануванні діяльності, плани в цьому випадку реалістичні, деталізовані, ієрархічні, дієві і стійкі, цілі діяльності висувуються самостійно. У випробовуваних з низькими показниками за шкалою потреба в плануванні розвинена слабо, схильність до частоті зміни планів, поставлена мета рідко буває досягнута, планування не дієве, малореалістичне.

Такі випробовувані вважають за краще не замислюватися про своє майбутнє, цілі висувають ситуативно і зазвичай не самостійно.

Шкала «Моделювання» (М) дозволяє діагностувати індивідуальну розвиненість уявлень про систему зовнішніх і внутрішніх значущих умов, ступінь їх усвідомленості, деталізованості і адекватності. Випробовувані з високими показниками за шкалою здатні виділяти значущі умови досягнення цілей як в поточній ситуації, так і в перспективному майбутньому, що проявляється в адекватності програм дій планам діяльності, відповідність одержуваних результатів прийнятим цілям. В умовах несподівано мінливих обставин, при зміні способу життя, переходу на іншу систему роботи такі випробовувані здатні гнучко змінювати модель значущих умов і, відповідно, програму дій. У піддослідних з низькими показниками за шкалою слабка сформованість процесів моделювання призводить до неадекватної оцінки значущих внутрішніх умов і зовнішніх обставин, що проявляється в фантазуванні, яке може супроводжуватися різкими перепадами ставлення до розвитку ситуації, наслідків своїх дій. У таких випробовуваних часто виникають труднощі у визначенні мети і програми дій, адекватних поточній ситуації, вони не завжди помічають зміну ситуації, що також часто призводить до невдач.

Шкала «Програмування» (Пр) діагностує індивідуальну розвиненість усвідомленого програмування людиною своїх дій. Високі показники за цією шкалою говорять про сформовану у людини потребу продумувати способи своїх дій і поведінки для досягнення поставлених цілей, деталізованості і розгорнення розроблюваних програм. Програми розробляються самостійно, вони гнучко змінюються в нових обставинах і стійкі в ситуації перешкод. У разі невідповідності отриманих результатів цілям проводиться корекція програми дій до отримання прийнятної для суб'єкта успішності. Низькі показники за шкалою програмування говорять про невміння і небажання суб'єкта продумувати послідовність своїх дій. Такі випробовувані вважають за краще діяти імпульсивно, вони не можуть самостійно сформулювати програму дій, часто стикаються з неадекватністю отриманих результатів цілям діяльності і при цьому не вносять змін до програми дій, діючи шляхом проб і помилок.

Шкала «Оцінювання результатів» (ОР) характеризує індивідуальну розвиненість і адекватність оцінки випробовуваним себе і результатів своєї діяльності і поведінки. Високі показники за цією шкалою свідчать про розвиненість і адекватність самооцінки, сформованість і стійкість суб'єктивних критеріїв оцінки успішності досягнення результатів. Суб'єкт адекватно оцінює як сам факт неузгодженості отриманих результатів з метою діяльності, так і причини, що призвели до цього, гнучко адаптуючись до зміни умов. При низьких показниках за цією шкалою випробовуваний не помічає своїх помилок, некритичний до своїх дій. Суб'єктивні критерії успішності недостатньо стійкі, що призводить до різкого погіршення якості результатів при збільшенні обсягу роботи, погіршенні стану або виникненні зовнішніх труднощів.

Шкала «Гнучкість» (Г) діагностує рівень сформованості регуляторної гнучкості, тобто здатності перебудовувати систему саморегуляції у зв'язку зі

змінюю зовнішніх і внутрішніх умов. Випробовувані з високими показниками за шкалою гнучкості демонструють пластичність усіх регуляторних процесів. При виникненні непередбачених обставин такі випробовувані легко змінюють плани і програми виконавських дій і поведінки, здатні швидко оцінити зміну значущих умов і перебудувати програму дій. При виникненні неузгодженості отриманих результатів з прийнятою метою своєчасно оцінюють сам факт неузгодженості, вносять корекцію в регуляцію. Гнучкість регуляторики дозволяє адекватно реагувати на швидку зміну подій і успішно вирішувати поставлену задачу в ситуації ризику. Випробовувані з низькими показниками за шкалою гнучкості в динамічній, швидко мінливій обстановці почувають себе невпевнено, важко звикають до змін у житті, зміни обстановки і способу життя. У таких умовах не дивлячись навіть на сформованість процесів регуляції, вони не здатні адекватно реагувати на ситуацію, швидко і своєчасно планувати діяльність і поведінку, розробляти програму дій, виділяти значущі умови, оцінювати неузгодженість отриманих результатів з метою діяльності та здійснювати корекцію. В результаті у таких досліджуваних неминуче виникають регуляторні збої і, як наслідок, невдачі у виконанні діяльності.

Шкала «Самостійність» (С) характеризує розвиненість регуляторної автономності. Наявність високих показників за шкалою самостійності свідчить про автономність в організації активності людини, її здатності самостійно планувати діяльність і поведінку, організовувати роботу щодо досягнення висунутої мети, контролювати хід її виконання, аналізувати і оцінювати як проміжні, так і кінцеві результати діяльності. Випробовувані з низькими показниками за шкалою самостійності залежні від думок і оцінок оточуючих. Плани і програми дій розробляються не самостійно, такі випробовувані часто і некритично слідує чужим порадам. При відсутності сторонньої допомоги у таких досліджуваних неминуче виникають регуляторні збої.

Загальний рівень саморегуляції характеризує загальний рівень сформованості індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції довільної активності людини. Для досліджуваних з високими показниками загального рівня саморегуляції характерна усвідомленість і взаємопов'язаність в загальній структурі індивідуального регулювання регуляторних ланок. Такі випробовувані самостійні, гнучко і адекватно реагують на зміну умов, висунення і досягнення мети у них у великій мірі усвідомлено. При високій мотивації досягнення вони здатні формувати такий стиль саморегуляції, який дозволяє, компенсувати вплив особистісних, характерологічних особливостей, що перешкоджають досягненню мети. Чим вище загальний рівень усвідомленої саморегуляції, тим легше людина опановує новими видами активності, впевненіше почуває себе в незнайомих ситуаціях, тим стабільніше її успіхи в звичних видах діяльності. У випробовуваних з низькими показниками за даною шкалою потреба в усвідомленому плануванні та програмуванні своєї поведінки несформована, вони більш залежні від ситуації і думок оточуючих людей. Можливість компенсації несприятливих для досягнення поставленої мети особистісних особливостей у таких випробовуваних знижена в порівнянні з випробовуваними з високим рівнем регуляції. Відповідно успішність

оволодіння новими видами діяльності у великій мірі залежить від відповідності стилевих особливостей регуляції і вимог освоюваного виду активності.

Інструкція: Пропонуємо Вам низку висловлювань про особливості поведінки. Послідовно прочитавши кожне висловлювання, виберіть одну з чотирьох можливих відповідей: «Правильно», «Мабуть, вірно», «Мабуть, невірно», «Невірно» і поставте хрестик у відповідній графі на аркуші відповідей.

Не пропускайте жодного висловлювання. Пам'ятайте, що не може бути хороших чи поганих відповідей, тому що це не випробування Ваших здібностей, а лише виявлення індивідуальних особливостей Вашої поведінки.

Діагностика саморегуляції

1. Свої плани на майбутнє я люблю розробляти в найменших деталях.
2. Люблю всякі пригоди, можу йти на ризик.
3. Намагаюся завжди приходити вчасно, але тим не менш часто спізнююся.
4. Дотримуюся девізу «Вислухай пораду, але зроби по-своєму».
5. Часто покладаюся на свої здібності орієнтуватися по ходу справи і не прагну заздалегідь уявити послідовність своїх дій.
6. Навколишні відзначають, що я недостатньо критичний до себе і своїх дій, але сам я це не завжди помічаю.
7. Напередодні контрольних або іспитів у мене зазвичай з'являлося відчуття, що не вистачило 1-2 днів для підготовки.
8. Щоб відчувати себе впевнено, необхідно знати, що чекає на тебе завтра.
9. Мені важко себе змусити щось переробляти, навіть якщо якість зробленого мене не влаштовує.
10. Не завжди помічаю свої помилки, частіше це роблять оточуючі мене люди.
11. Перехід на нову систему роботи не завдає мені особливих незручностей.
12. Мені важко відмовитися від прийнятого рішення навіть під впливом близьких мені людей.
13. Я не відношу себе до людей, життєвим принципом яких є «Сім разів відмірай, один раз відріж».
14. Я не виношу, коли мене опікують і за мене щось вирішують.
15. Не люблю багато роздумувати про своє майбутнє.
16. У новому одязі часто відчуваю себе ніяково.
17. Завжди заздалегідь планую свої витрати, не люблю робити незапланованих покупок.
18. Уникаю ризику, погано справляюся з несподіваними ситуаціями.
19. Моє ставлення до майбутнього часто змінюється: то строю райдужні плани, то майбутнє здається мені похмурим.
20. Завжди намагаюся продумати способи досягнення мети, перш ніж почну діяти.
21. Прагну зберігати незалежність навіть від близьких мені людей.
22. Мої плани на майбутнє зазвичай реалістичні, і я не люблю їх змінювати.
23. У перші дні відпустки (канікул) при зміні способу життя завжди з'являється почуття дискомфорту.

24. При великому обсязі роботи неминує страждає якість результатів.
25. Люблю зміни в житті, зміну обстановки і способу життя.
26. Не завжди вчасно помічаю зміни обставин і через це терплю невдачі.
27. Буває, що наполягаю на своєму, навіть коли не впевнений у своїй правоті.
28. Люблю дотримуватися заздалегідь наміченого на день плану.
29. Перш ніж з'ясовувати стосунки, намагаюся уявити собі різні способи подолання конфлікту.
30. У разі невдачі завжди шукаю, що ж було зроблено неправильно.
31. Не люблю посвячувати будь-кого в свої плани, рідко дотримуюся чужих порад.
32. Вважаю розумним принцип: спочатку треба вплутатися в бій, а потім шукати засоби для перемоги.
33. Люблю помріяти про майбутнє, але це скоріше фантазії, ніж реальність.
34. Намагаюся завжди враховувати думку товаришів про себе та свою роботу.
35. Якщо я зайнятий чимось важливим для себе, то можу працювати в будь-якій обстановці.
36. В очікуванні важливих подій прагну заздалегідь уявити послідовність своїх дій при тому чи іншому розвитку ситуації.
37. Перш ніж взятися за справу, мені необхідно зібрати докладну інформацію про умови її виконання і супутні обставини.
38. Рідко відступаю від розпочатої справи.
39. Часто допускаю недбале ставлення до своїх зобов'язань в разі втоми і поганого самопочуття.
40. Якщо я вважаю, що прав, то мене мало хвилює думка оточуючих про мої дії.
41. Про мене кажуть, що я «розкидаюся», не вмію відокремити головне від другорядного.
42. Я не вмію і не люблю заздалегідь планувати свій бюджет.
43. Якщо в роботі не вдалося домогтися такої якості, що мене влаштовує, прагну переробити, навіть якщо оточуючим це не важливо.
44. Після вирішення конфліктної ситуації часто подумки до неї повертаюся, перевіряю ще раз вжиті заходи і результати.
45. Невимушено відчуваю себе в незнайомій компанії, нові люди мені зазвичай цікаві.
46. Зазвичай різко реагую на заперечення, намагаюся думати і робити все по-своєму.

Обробка результатів:

Шкала планування (Пл):

Так 1, 8, 17, 22, 28, 31, 36

Ні 15, 42

Шкала програмування (Пр):

Шкала моделювання (М):

Так 11, 37

Ні 3, 7, 19, 23, 26, 33, 41

Шкала оцінювання результатів (ОР):

Так 12, 20, 25, 29, 38, 43

Ні 5, 9, 32

Шкала гнучкості (Г):

Так 2, 11, 25, 35, 36, 45

Ні 16, 18, 23

Шкала загального рівня саморегуляції (ОУ):

Так 1, 2, 4, 8, 11, 12, 14, 17, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 38, 40, 43, 44, 45, 46

Ні 3, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 26, 32, 33, 34, 39, 41, 42

Так 30, 44

Ні 6, 10, 13, 16, 24, 34, 39

Шкала самостійності (С):

Так 4, 12, 14, 21, 27, 31, 40, 46

Ні 34

Регуляторна шкала	Кількість балів		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Планування	<3	4-6	>7
Моделювання	<3	4-6	>7
Програмування	<4	5-7	>8
Оцінювання результатів	<3	4-6	>7
Гнучкість	<4	5-7	>8
Загальний рівень саморегуляції	<23	24-32	33

Правила діагностики:

Тип стилю саморегуляції діагностується в залежності від середніх і високих показників (5 балів і більше) за шкалами самостійності (автономний стиль саморегуляції), гнучкості (оперативний стиль саморегуляції), надійності (стійкий стиль).

Особливості стилю саморегуляції визначаються в залежності від показників шкал планування, моделювання, програмування, оцінювання результатів. «Сильний бік» регуляторного стилю – особливості, що сприяють успіху діяльності і, в тому числі, навчанні, – пов'язані із середніми та високими значеннями показників (5 балів і більше). «Слабкий бік» стилю саморегуляції – особливості, які не сприяють успіху діяльності і вимагають компенсації – пов'язані з низькими значеннями показників (4 балів і менше).

Можливості компенсації слабого боку пов'язані з особливостями сильного боку і визначаються в залежності від ймовірного стилю саморегуляції діяльності (див. табл.).

Таблиця

Індивідуально-типові комплекси стильових особливостей регуляторних процесів «автономних», «оперативних», «стійких» студентів

Групи студентів

Стиль Тип

Автоном-
ний Організований

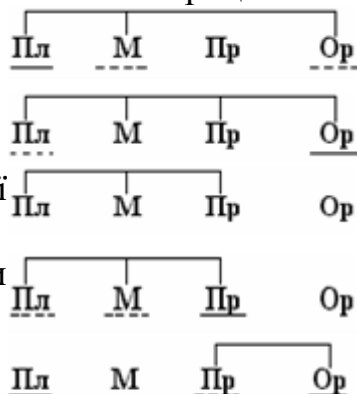
Контрольно-коригуючий

Оператив-
ний Гнучке урахування умов навчальної діяльності

Оперативність побудови програми навчальних дій

Стойкий

Індивідуально-типові
комплекси стильових
особливостей регуляторних
процесів

Примітка:

- 1) «-» – сильний бік – функціонально розвинена ланка;
- 2) «- - -» – слабкий бік – функціонально слабо розвинена ланка;
- 3) « » – компенсація;
- 4) стильові особливості, пов'язані з процесами: Пл – планування, М – моделювання, Пр – програмування, Ор – оцінювання результатів.

Коротка характеристика кожного стилю.

Група студентів з оперативним стилем саморегуляції включає дві підгрупи, або типи. Перший тип відрізняється гнучкістю врахування значущих умов навчання. Сильний бік регуляції даних студентів пов'язаний з високою сформованістю процесів моделювання. Для них характерна швидкість включення в навчальну ситуацію, легкість орієнтації в швидко мінливій обстановці, оперативність урахування вимог викладачів і умов навчання, вміння знайти правильну тактику під час відповіді і виконання навчальних завдань. Їхній слабкий бік – низька усвідомленість і стійкість навчальних цілей, низька самоорганізація процесу навчання, труднощі, пов'язані з побудовою програм навчальних дій, їх недостатня деталізація. «Слабке місце» регуляції даних студентів компенсується вираженням розвитком процесів моделювання. Низька усвідомленість і стійкість навчальних цілей компенсується за рахунок швидкості включення в навчальну ситуацію і легкості орієнтації в ній. Труднощі побудови програм навчальних дій і їх недостатня деталізація компенсуються легкістю пристосування до вимог викладачів і умов ситуації.

Другий тип студентів з оперативним стилем саморегуляції характеризується оперативністю побудови програм навчальних дій. Випробовувані цієї групи відрізняються високим ступенем деталізації програм, гнучкістю їх перебудови в разі потреби і їх заміною, коли немає очікуваних результатів. Студенти цього типу легко включаються в навчальну діяльність і можуть швидко перемикатися. До їх «слабкого боку» відноситься низька усвідомленість і стійкість навчальних цілей і, як наслідок, слабка самоорганізація навчання: труднощі, пов'язані з орієнтацією в навчальній ситуації і визначенням цілей з урахуванням вимог викладачів і конкретної обстановки. У даних студентів в профілі регуляторних особливостей позначилися компенсаторні відносини між особливостями процесів планування і програмування, моделювання, що свідчить про те, що «слабкий бік» їх регуляторного стилю компенсується за рахунок особливостей ланки програмування. Недостатня усвідомленість і стійкість навчальних цілей компенсуються за рахунок швидкості включення в навчальну роботу. Труднощі орієнтації і врахування умов в навчальних ситуаціях компенсуються за рахунок оперативності побудови і перебудови програм виконавчих дій.

«Сильний бік» регуляторного стилю автономних студентів, названих групою організованого типу, є усвідомленість і самостійність у виборі і постановці навчальних цілей, визначення послідовності їх здійснення, прагнення визначити навчальні перспективи на тривалий час. До їх «слабкого боку» відносяться недостатнє врахування вимог викладачів і умов конкретної обстановки і, внаслідок цього, труднощі орієнтації в мінливій навчальній ситуації. «Слабке місце» стилю також полягає в недостатній сформованості критеріїв

успішності навчальної діяльності. Функціональна недостатність процесів моделювання та оцінювання результатів компенсується за рахунок розвиненої ланки планування: навчальні ситуації заздалегідь плануються, продумуються задовго до того, як реалізуються, критерії успішності навчальної діяльності заздалегідь продумуються і чітко визначені для різних ситуацій.

До «сильного боку» студентів з автономним стилем саморегуляції навчальної діяльності, названих групою контрольно-коригуючого типу, відносяться автономність функціонування процесів ланки оцінювання результатів, висока сформованість критеріїв успішності навчальної діяльності. Їхнім слабким боком є низька усвідомленість навчальних цілей і, як наслідок, низька самоорганізація процесу навчання. Вони не намагаються планувати свою навчальну діяльність і не прагнуть визначити її перспективи на досить тривалий час. Компенсаторні відносини в регуляторному профілі даних студентів були виявлені між особливостями процесів планування і оцінювання результатів, що свідчить про те, що навчальні цілі цих випробовуваних в процесі навчання піддаються постійному контролю і корекції, чим і забезпечується адекватність цілей і їх досягнення.

Група стійких студентів характеризується стійкістю функціонування процесів оцінки результатів, суворістю і стійкістю критеріїв успішності в психологічно складних умовах. Їх сильним боком є також усвідомленість цілей і стійкість в ситуації напруги, в обстановці заниженої і підвищеної мотивації навчання. Слабким боком стилю саморегуляції даних студентів є труднощі, пов'язані з пошуком і побудовою програм навчальних дій, їх недостатня деталізація. Слабка ланка регуляції компенсується за рахунок розвиненості процесів оцінки результатів: програми дій в процесі занять контролюються і коректуються до тих пір, поки це не призведе до планованих результатів.

Використання опитувальника дозволяє врахувати індивідуальні особливості саморегуляції в ході навчально-педагогічного процесу. Однією з причин низької успішності студентів є некомпенсована слабка ланка регуляції. Як показують дослідження, індивідуальний стиль саморегуляції навчальної діяльності студентів з високою академічною успішністю характеризується розвиненим комплексом стильових особливостей регуляції і компенсацією функціонально слабких ланок, в той час як у студентів з низькою успішністю навчання даний комплекс є нерозвиненим і вирізняється відсутністю компенсації слабкої ланки.

Методики дослідження сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога за особистісним критерієм

**«Оцінка здібностей до прийняття творчих відповідальних рішень»
(В. Андрєєв)**

Інструкція: При відповіді на поставлені питання намагайтеся бути ні краще і ні гірше, ніж Ви є насправді. Чим більш щирими будуть Ваші відповіді, тим більш об'єктивну і надійну інформацію Ви отримаєте про самого себе. Відповідайте так, як Вам підказує думка при першому прочитанні питання, підкреслюючи слова «Так» або «Ні».

1. Приймаючи відповідальні рішення, я покладаюся лише на себе і ні з ким не раджуся (1 – так, 2 – ні).

2. Я найчастіше маю точку зору, що не співпадає з думкою мого керівника (1 – так, 2 – ні).

3. Я дотримуюся точки зору, що безвихідних ситуацій не існує (1 – так, 2 – ні).

4. Я завжди кажу лише правду (1 – немає, 2 – так).

5. Я швидко освоюю нові види діяльності (1 – так, 2 – ні).

6. В оцінці людей я більше довіряю власній інтуїції, ніж судженням інших людей (1 – так, 2 – ні).

7. Беручи відповідальні рішення, я болісно довго аналізую всі «за» і «проти» (1 – немає, 2 – так).

8. Розпочату справу я прагну доводити до кінця (1 – так, 2 – ні).

9. Я вважаю, що в колективі краще «Не висовуватися», щоб менше було всяких неприємностей (1 – немає, 2 – так).

10. Перш ніж купити велику річ, я намагаюся порадитися з близькими мені людьми (1 – немає, 2 – так).

11. Я намагаюся жити лише сьогоднішнім днем (1 – немає, 2 – так).

12. Граючи в шахи та інші інтелектуальні ігри, я намагаюся виграти (1 – так, 2 – ні).

13. Вирішуючи складну проблему, я подумки логічно програю всілякі варіанти її вирішення (1 – так, 2 – ні).

14. Досить часто на зборах колективу я висловлюю думку, що відрізняється від думки інших (1 – так, 2 – ні).

15. На зборах колективу я часто виступаю експромтом, заздалегідь не готуючись (1 – так, 2 – ні).

16. Я думаю, що в своєму житті я не зробив великих помилок (1 – так, 2 – ні).

17. Я часто ловлю себе на думці, що строю фантастичні проекти, яким не судилося збутися (1 – так, 2 – ні).

18. У суперечці мої аргументи бувають більш переконливими (1 – немає, 2 – так).
19. Я можу поступитися принципами, якщо того вимагають інтереси справи (1 – так, 2 – ні).
20. Де б я не працював, з керівництвом у мене складаються хороші стосунки (1 – так, 2 – ні).
21. Перша ідея того чи іншого рішення, яке я приймаю, завжди буває найправильнішою (1 – так, 2 – ні).
22. У колі своїх знайомих мені іноді хочеться зробити щось несподівано оригінальне (1 – так, 2 – ні).
23. Логіка деяких моїх вчинків не завжди відразу буває зрозуміла навіть моїм близьким знайомим, хоча потім виявляється, що я вчинив правильно (1 – так, 2 – ні).
24. Думаю, що в моєму житті не вдалося вирішити низку великих проблем (1 – так, 2 – ні).
25. Мене важко переконати, якщо я щось вже вирішив (1 – так, 2 – ні).
26. Вирішуючи для себе якесь життєво важливе питання, я намагаюся продумати і передбачити все до дрібниць (1 – немає, 2 – так).
27. Заради справи я можу прийняти ризиковане рішення, якщо навіть шанси на успіх не великі (1 – так, 2 – ні).
28. Мої друзі вважають, що я живу лише сьогоднішнім днем (1 – немає, 2 – так).
29. У свої справи я посвячую якомога меншу кількість людей (1 – так, 2 – ні).
30. Я не виступаю проти свого керівника, якщо не впевнений, що мене підтримає колектив (1 – немає, 2 – так).
31. Мої знайомі відносять мене до числа людей з «перспективою» (1 – так, 2 – ні).
32. У своєму житті я ніколи і нікуди не спізнювався (1 – немає, 2 – так).
33. Якби переді мною постало питання про одруження (заміжжя), то я б не став радитися з батьками, а поставив би їх перед фактом (1 – так, 2 – ні).
34. Я думаю, що я належу до числа людей, які передбачають розвиток подій в нашому колективі на рік-два вперед (1 – так, 2 – ні).
35. Бувають ситуації, коли я кидаю монету – «орел» або «решка» – роблю вибір в спірному для мене питанні (1 – немає, 2 – так).
36. У колективі вважають, що на мене можна розраховувати як на надійного співробітника (1 – так, 2 – ні).
37. Я систематично веду щоденник, де аналізую свої промахи і досягнення (1 – немає, 2 – так).
38. Я маю звичку планувати свою роботу на рік-два вперед (1 – так, 2 – ні).
39. Деякі мої друзі і близькі вважають мене перестраховальником (1 – немає, 2 – так).

40. Мої колеги по роботі вважають мене безкомпромісним (1 – так, 2 – ні).
41. Серед моїх друзів є люди, які мені явно не подобаються (1 – так, 2 – ні).
42. Все, що я обіцяю зробити, завжди виконую, не залежно від того, чи зручно мені це чи ні (1 – так, 2 – ні).
43. У мене бувають думки, які я намагаюся приховати від інших (1 – так, 2 – ні).
44. Не всі мої звички хороші і бажані (1 – так, 2 – ні).
45. Іноді за проїзд в громадському транспорті я не плачу, якщо не боюся перевірки (1 – так, 2 – ні).
46. Я турбуюся про своє здоров'я (1 – так, 2 – ні).
47. Я дотримуюся правила: краще промовчати, ніж говорити гірку правду (1 – немає, 2 – так).

При підрахунку набраних Вами балів використовуйте шкалу оцінок до тесту (табл.).

Таблиця

Шкала оцінок до тесту № 3

Тип	Сумарна кількість балів							Тип	Сума відповідей на питання
Рішучий	9	10	11, 12	13, 14	15, 16	17	18	Обережний	1, 2, 7, 9, 10, 27, 30, 34, 40
Відповідальний	9	10	11, 12	13, 14	15, 16	17	18	Безвідповідальний	1, 2, 9, 14, 20, 23, 25, 29, 41
Стратег	9	10	11, 12	13, 14	15, 16	17	18	Тактик	11, 12, 13, 16, 23, 24, 28, 35, 39
Інтуїтивіст	9	10	11, 12	13, 14	15, 16	17	18	Логік	6, 11, 15, 16, 18, 21, 23, 26, 38
Творчий	9	10	11, 12	13, 14	15, 16	17	18	Консерватор	1, 3, 13, 17, 19, 22, 23, 30, 32
Чесний	9	10	11, 12	13, 14	15, 16	17	18	Лжець	4, 9, 33, 42, 43, 44, 45, 46, 47
	Дуже високий	Високий	Вище середнього	Середній	Вище середнього	Високий	Дуже високий		

Рішучий – обережний

Для рішучого типу характерно, що він швидко знаходить потрібне рішення і приймає його без зволікань. Обережний же, навпаки, дуже довго зважує всі «за» і «проти».

Відповідальний – безвідповідальний

Для відповідальної незалежної людини характерно, що вона, приймаючи те

чи інше рішення, головним чином, бере всю відповідальність на себе. Позиція ж колективу її або не хвилює, або вона не має на неї істотного впливу. Навпаки, безвідповідальна дуже схильна до впливу колективу, думки інших, особливо близьких їй людей. І явно або неявно вона немов би перекладає відповідальність за прийняття рішення на інших.

Стратег – тактик

Приймаючи рішення, стратег робить прогноз і бачить, що буде, і які можливі наслідки на порівняно велику перспективу. «Тактик», навпаки, приймаючи рішення, враховує в основному реальну ситуацію сьогодні, зараз. Його, як правило, не захоплюють і не надихають прогнози на віддалену перспективу.

Інтуїтивіст – логік

«Інтуїтивіст» довіряє лише своїй інтуїції і здоровому глузду. Для логіка ж характерний послідовний логічний аналіз самої ситуації прийняття відповідального рішення. Він все немов би розкладає по полицях, зважує всі «за» і «проти» і, не довіряючи інтуїції, логічно розгортає весь ланцюг необхідних і достатніх підстав для прийняття або, навпаки, неприйняття відповідального рішення, які у нього, як він вважає, мають «зважений» характер.

Творчий – консервативний

Людина творча приймає, як правило, оригінальне і часто несподіване для інших рішення. «Консерватор» ж йде немов би по відомому, раніше апробованому алгоритму, або за якимсь аналогом, зразком.

Діагностика особистісної креативності (Е. Тунік)

Дана методика дозволяє визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість (Д); уяву (У); складність (С) і схильність до ризику (Р). Незважаючи на її адресність юнацького віку, вона не втрачає своєї прогностичності і в зрілому віці.

Інтерпретація тесту:

Основні критеріальні прояви досліджуваних чинників:

- *Допитливість.* Суб'єкт з вираженою допитливістю найчастіше запитує всіх про все, йому подобається вивчати пристрій механічних речей, він постійно шукає нові шляхи (способи) мислення, любить вивчати нові речі та ідеї, шукає різні можливості вирішення завдань, вивчає книги, ігри, карти, картини тощо, щоб пізнати якомога більше.

- *Уява.* Суб'єкт з розвиненою уявою придумує розповіді про місця, які він ніколи не бачив; уявляє, як інші будуть вирішувати проблему, яку він вирішує сам; мріє про різні місця і речі; любить думати про явища, з якими не стикався; бачить те, що зображено на картинах і малюнках, незвичайно, не так, як інші; часто дивується з приводу різних ідей і подій.

- *Складність.* Суб'єкт, орієнтований на пізнання складних явищ, виявляє цікавість до складних речей і ідей; любить ставити перед собою складні завдання; любить вивчати щось без сторонньої допомоги; проявляє наполегливість, щоб

досягти своєї мети; пропонує надто складні шляхи вирішення проблеми, ніж це здається необхідним; йому подобаються складні завдання.

- *Схильність до ризику.* Виявляється в тому, що суб'єкт буде відстоювати свої ідеї, не звертаючи уваги на реакцію інших; ставить перед собою високі цілі і буде намагатися їх досягти; допускає для себе можливість помилок і провалів; любить вивчати нові речі або ідеї і не піддається чужій думці; не дуже стурбований, коли оточуючі висловлюють своє несхвалення; воліє мати шанс ризикнути, щоб дізнатися, що з цього вийде.

Інструкція до тесту.

Це завдання допоможе вам з'ясувати, наскільки творчою особистістю ви себе вважаєте. Серед наступних коротких пропозицій ви знайдете такі, які виразно підходять вам краще, ніж інші. Їх слід відзначити знаком «х» в колонці «в основному вірно». Деякі пропозиції підходять вам лише частково, їх слід позначити знаком «х» в колонці «почасті вірно». Інші твердження не підходять вам зовсім, їх потрібно відзначити знаком «х» в колонці «ні». Ті твердження, щодо яких ви не можете дійти рішення, потрібно позначити знаком «х» в колонці «не можу вирішити».

Робіть позначки до кожної пропозиції і не замислюйтесь довго. Тут немає правильних або неправильних відповідей. Відзначаєте перше, що прийде вам в голову, читаючи пропозицію. це завдання не обмежене в часі, але працюйте якомога швидше. Пам'ятайте, що, даючи відповіді до кожної пропозиції, ви повинні наголошувати на тому, що дійсно відчуваєте. Впишіть знак «х» в ту колонку, яка найбільше підходить вам. На кожне питання виберіть лише одну відповідь.

Тест

1. Якщо я не знаю правильної відповіді, то спробую здогадатися про неї.
2. Я люблю розглядати предмет ретельно і детально, щоб виявити деталі, яких не бачив раніше.
3. Зазвичай я ставлю питання, якщо чогось не знаю.
4. Мені не подобається планувати справи заздалегідь.
5. Перед тим як грати в нову гру, я повинен переконатися, що зможу виграти.
6. Мені подобається уявляти собі те, що мені потрібно буде дізнатися чи зробити.
7. Якщо щось не вдається з першого разу, я буду працювати до тих пір, поки не зроблю це.
8. Я ніколи не виберу гру, з якою інші незнайомі.
9. Краще я буду робити все як завжди, ніж шукати нові способи.
10. Я люблю з'ясовувати, чи так все насправді.
11. Мені подобається займатися чимось новим.
12. Я люблю заводити нових друзів.
13. Мені подобається думати про те, чого зі мною ніколи не траплялося.
14. Зазвичай я не витрачаю час на мрії про те, що коли-небудь стану відомим артистом, музикантом, поетом.

15. Деякі мої ідеї так захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.
16. Мені більше сподобалося б жити і працювати на космічній станції, ніж тут, на землі.
17. Я нервую, якщо не знаю, що станеться далі.
18. Я люблю те, що незвично.
19. Я часто намагаюся уявити, про що думають інші люди.
20. Мені подобаються розповіді або телевізійні передачі про події, що сталися в минулому.
21. Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів.
22. Я зазвичай зберігаю спокій, коли роблю щось не так або помиляюся.
23. Коли я виросту, мені хотілося б зробити щось таке, що нікому не вдавалося до мене.
24. Я обираю друзів, які завжди роблять все звичним способом.
25. Багато існуючих правил мене зазвичай не влаштовують.
26. Мені подобається вирішувати навіть таку проблему, яка не має правильної відповіді.
27. Існує багато речей, з якими мені хотілося б поекспериментувати.
28. Якщо я одного разу знайшов відповідь на питання, я буду дотримуватися його, а не шукати інші відповіді.
29. Я не люблю виступати перед групою.
30. Коли я читаю або дивлюсь телевизор, я уявляю себе будь-ким із героїв.
31. Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому.
32. Мені не подобається, коли мої друзі нерішучі.
33. Я люблю досліджувати старі валізи і коробки, щоб просто подивитися, що в них може бути.
34. Мені хотілося б, щоб мої батьки і керівники робили все як завжди і не змінювалися.
35. Я довіряю своїм почуттям, передчуттям.
36. Цікаво припустити що-небудь, щоб переглянути, чи правий я.
37. Цікаво братися за головоломки та ігри, в яких необхідно розраховувати свої подальші ходи.
38. Мене цікавлять механізми, цікаво подивитися, що у них всередині і як вони працюють.
39. Моїм друзям не подобаються дурні ідеї.
40. Я люблю вигадувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.
41. Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.
42. Мені було б цікаво шукати відповіді на питання, які виникнуть в майбутньому.
43. Я люблю братися за нове, щоб подивитися, що з цього вийде.
44. Мені цікавіше грати в улюблені ігри просто заради задоволення, а не заради виграшу.
45. Мені подобається міркувати про щось цікаве, про те, що ще нікому не приходило в голову.

46. Коли я бачу картину, на якій зображений хто-небудь незнайомий, мені цікаво дізнатися, хто це.

47. Я люблю гортати книги і журнали для того, щоб просто подивитися, що в них.

48. Я думаю, що на більшість питань існує одна правильна відповідь.

49. Я люблю задавати питання про такі речі, про які інші люди не замислюються.

50. Я маю багато цікавих справ як на роботі (навчальному закладі), так і вдома.

Обробка і інтерпретація результатів тесту

При оцінці даних опитувальника використовуються чотири чинники, що тісно корелюють з творчими проявами особистості. Вони включають: допитливість (Д), уява (У), складність (С) і схильність до ризику (Р). Ми отримуємо чотири «сирих» показника за кожним чинником, а також загальний сумарний показник.

При обробці даних використовується або шаблон, який можна накладати на лист відповідей тесту, або зіставлення відповідей випробуваного з ключем у звичайній формі.

Ключ до тесту

Схильність до ризику (відповіді, що оцінюються в 2 бали):

- позитивні відповіді: 1, 21, 25, 35, 36, 43, 44;
- негативні відповіді: 5, 8, 22, 29, 32, 34;
- всі відповіді на дані питання в формі «може бути» оцінюються в 1 бал;
- всі відповіді «не знаю» на дані питання оцінюються в -1 бал і віднімаються із загальної суми.

Допитливість (відповіді, що оцінюються в 2 бали):

- позитивні відповіді: 2, 3, 11, 12, 19, 27, 33, 37, 38, 47, 49;
- негативні відповіді: 28;
- всі відповіді «може бути» оцінюються в +1 бал;
- всі відповіді «не знаю» – в -1 бал.

Складність (відповіді, що оцінюються в 2 бали):

- позитивні відповіді: 7, 15, 18, 26, 42, 50;
- негативні: 4, 9, 10, 17, 24, 41, 48;
- всі відповіді у формі «може бути» оцінюються в +1 бал;
- всі відповіді «не знаю» – в -1 бал.

Уява (відповіді, що оцінюються в 2 бали):

- позитивні: 13, 16, 23, 30, 31, 40, 45, 46;
- негативні: 14, 20, 39;
- всі відповіді «може бути» оцінюються в +1 бал;
- всі відповіді «не знаю» – в -1 бал.

У даному випадку визначення кожного з чотирьох чинників креативності особистості здійснюється на основі позитивних і негативних відповідей, що оцінюються в 2 бали, частково збігаються з ключем (у формі «може бути»),

оцінюваних в 1 бал, і відповідей «не знаю», оцінюваних в – 1 бал.

Використання цієї оціночної шкали дає право «покарати» недостатньо творчу, нерішучу особистість.

Цей опитувальник розроблений для того, щоб оцінити, якою мірою здатними на ризик (Р), допитливими (Д), що володіють уявою (У) і висувають складні ідеї (С) вважають себе випробовувані. З 50 пунктів 12 тверджень відносяться до допитливості, 12 – до уяви, 13 – до здатності йти на ризик, 13 тверджень – до чиннику складності.

Якщо всі відповіді збігаються з ключем, то сумарний «сирий» бал може дорівнювати 100, а то й відзначені пункти «не знаю».

Якщо випробуваний дає всі відповіді у формі «може бути», то його «сира» оцінка може скласти 50 балів в разі відсутності відповідей «не знаю».

Кінцева кількісна вираженість того чи іншого чинника визначається шляхом підсумовування всіх відповідей, співпадаючих з ключем, і відповідей «може бути» (+1) і вирахування з цієї суми всіх відповідей «не знаю» (-1 бал).

Чим вище «сира» оцінка людини, котра має позитивні почуття стосовно себе, тим більш творчою особистістю, допитливою, з уявою, здатною піти на ризик і розібратися в складних проблемах, вона є; всі вищеописані особистісні чинники тісно пов'язані з творчими здібностями.

Тест «Свобода асоціацій» (образна креативність)

Як показано З. Зіверт, цей тест має широку інформативність і дозволяє визначити рівень розвитку здатності до асоціювання, візуальної креативності, здатності до перетворень, зокрема гіпотетичність і варіативність мислення.

Інструкція. Перед вами кілька малюнків, які можна тлумачити неоднозначно. Ви повинні безпосередньо, без довгих роздумів, дати малюнку кілька інтерпретацій. Запишіть свої тлумачення поруч з малюнком.

Рис. 1

Рис. 2

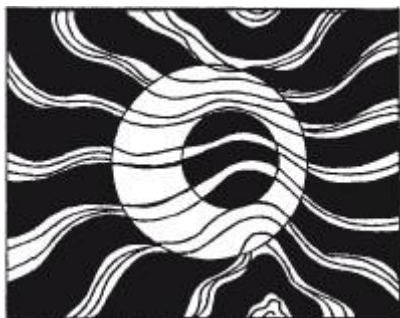

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

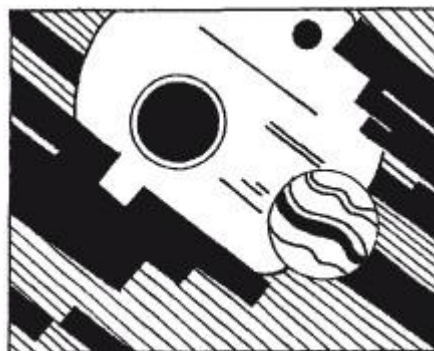

Рис. 8

Рис. 9

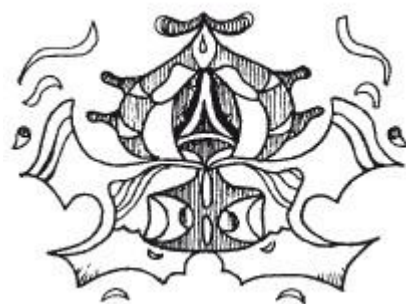

Рис.10

Рис. 11

Рис. 12

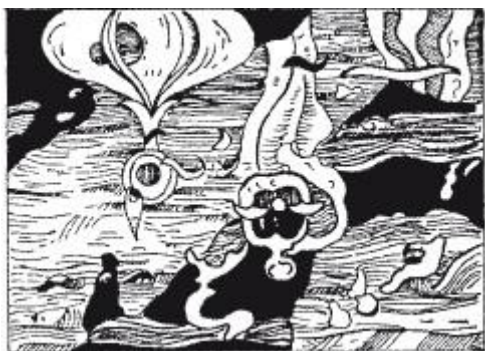

Рис. 13

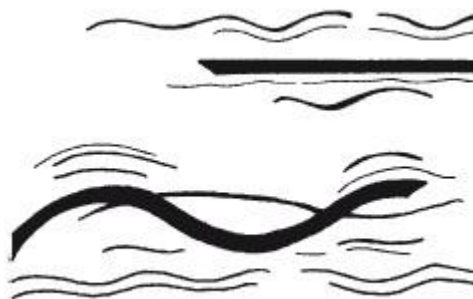

Рис. 14

Рис. 15

Оцінка результатів здійснюється за такими показниками:

1. Кількість варіантів (асоціацій).
2. Оригінальність (унікальність).
3. Різноманітність стратегій (асоціативні зони).
4. Ступінь віддаленості асоціацій.

Опитувальник «Визначення креативного потенціалу менеджерів»

Інструкція: Вам дано опитувальник, в якому наведено низку суджень, що стосуються вашої особистості, вашого підходу до вирішення проблем і характеристики вашого робочого середовища. Відзначте підкресленням, в якій мірі відноситься до вас кожне з тверджень опитувальника: завжди, часто, іноді, рідко, ніколи.

Текст опитувальника

А Моя особистість

1. Мені бракує впевненості у собі	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
2. Я ціную критичність	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
3. Я боюсь відрізнятись від інших	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
4. Мої батьки заохочували мою творчість	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
5. Я почуваю себе не комфортно в ситуації невизначеності	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
6. Мені подобаються нові обличчя, місця	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи

7. Мені необхідне постійне відчуття порядку в моєму житті	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
8. Я вважаю, що мріяти це важливо	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
9. Я ніяковію, коли люди проявляють свої почуття	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
10. Я отримую задоволення, граючи ролі	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
11. Я досягаю більше, коли дотримуюся правил	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
12. Я мовляю моїм почуттям керувати мною	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
13. Мені подобається, коли мене вважають незалежним	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
14. Мені подобається бути разом з людьми, які вільно мислять	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
15. Я скоріше неактивний, ніж активний	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
16. Мені подобається дивитися далеко вперед	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
Б. Мій підхід до вирішення проблем					
1. Стикаючись з проблемою, я роблю поспішні висновки	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
2. Коли виникає проблема, я стаю об'єктивним і аналітичним	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
3. Мені потрібні всі факти, щоб прийняти рішення	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
4. Моє внутрішнє чуття допомагає мені	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
5. Я розраховую на свої минулі знання вирішення подібних проблем	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
6. Я ненавиджу працювати над деталями	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
7. Секрет успіху – в укомплектованому штаті персоналу	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
8. Статистичні дані та діаграми дають хибну картину	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
9. До вирішення різних проблем слід підходити однаково	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
10. Мене сприймають як людину, що вирішує проблеми оригінально	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
11. Я маю труднощі у виявленні проблем	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
12. Я використовую спеціальні техніки для вирішення проблем	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи

	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
13. Я зневіряюся, якщо проблема виявляється дуже складною					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
14. Коли інші не беруться за вирішення, я роблю це, якщо можу					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
15. Я люблю читати інструкцію перед тим, як почати щось нове					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
16. Я вірю, що процес знаходження рішень – творчий					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи

В. Моє робоче середовище

1. Люди в моїй організації вважають, що їхній образ дії є найкращим					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
2. Навколо мене креативність розглядається як ключ до виживання					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
3. Межі моїх повноважень точно не визначені					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
4. Тут приймаються гідні ідеї					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
5. Час для творчих рішень у цій організації є обмеженим					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
6. Змагання між службовцями сприймається як належне явище					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
7. Я міг би схарактеризувати свою організацію як затишну і орієнтовану на співробітництво					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
8. В цій організації ми любимо знаходити проблеми					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
9. Тут, якщо ви креативні, то значить, що ви мрійник					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
10. В цій організації креативним надають свободу					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
11. Організаційні процедури вбивають ідеї					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
12. Я можу вільно розповідати про мої ідеї, не побоюючись, що наді мною сміятимуться					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
13. Мене зупинять, якщо я почну пропонувати нові рішення					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
14. Тут гарні ідеї мають цінність					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
15. Нові ідеї необхідно детально описати					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи
16. В організації заохочуються інновації					
	завжди	часто	іноді	рідко	ніколи

Відповіді на непарні твердження оцінюються так: завжди – 1 бал; часто – 2 бали; іноді – 3 бали; рідко – 4 бали; ніколи – 5 балів.

Відповіді на всі парні твердження оцінюються такими балами: завжди – 5 балів; часто – 4 бали; іноді – 3 бали; рідко – 2 бали; ніколи – 1 бал.

Підраховується сума балів для А, Б і В. Креативний потенціал оцінюється сумою трьох оцінок $A + B + V$.

Отримані результати інтерпретуються відповідно з таким описом.

А

16-37 балів. Ваш креативний потенціал пригнічується деякими вашими почуттями щодо себе, і ви будете здивовані, як багато креативності звільниться один раз, коли ви дозволите собі бути креативним.

38-59 балів. Ваш креативний потенціал досить розвинений, але не завжди проявляється, оскільки цьому перешкоджають деякі особливості вашої особистості. Вам необхідно навчитися регулювати емоційні стани, знижуючи напругу. Це допоможе зменшити дію бар'єрів.

60-80 балів. Ви є висококреативним. При цьому ви володієте здатністю спонукати до креативності інших.

Б

16-37 балів. Ваш стиль вирішення проблем має тенденцію бути «книжковим», йому не дістає креативності.

38-59 балів. Ваш підхід до вирішення проблем іноді відрізняється ригідністю і може призводити до стандартних рішень, які більше, ніж слід, спираються на минулі рішення подібних проблем. Спробуйте звільнитися від цього, і ваша креативність проявиться.

60-80 балів. У вас відкритий, креативний підхід до вирішення проблем. Ви також здатні підтримувати інших у ході вирішення проблем. Ви здатні скористатися кожною слушною нагодою для того, щоб створити дух підприємливості та проблематизувати середовище навколо себе.

В

16-37 балів. Ваше робоче середовище не заохочує креативного мислення. Подивіться на ваші бали за пунктами А і Б. Якщо вони високі, ви, безумовно, відчуваєте напругу на роботі. Що ви збираєтесь робити у зв'язку з цим?

38-59 балів. Іноді важко бути креативним на вашій роботі. Якщо ви маєте високі оцінки за пунктами А і Б, використовуйте ваші можливості для того, щоб змінити середовище.

60-80 балів. Ви працюєте в ідеальному середовищі для креативної особистості. Однак, якщо у вас низькі оцінки за пунктами А і Б, вам слід працювати над розвитком вашого креативного потенціалу. Ніхто не збирається заважати вам пропонувати нові ідеї.

$A + B + V$

48-111 балів. У даний час ви розумієте, що всі ми маємо значний потенціал креативності, – йому тільки треба дати шанс проявитися. Тому виключіть перешкоди для прояву своєї креативності зі свого боку і з боку інших.

112-176 балів. У вас хороший креативний потенціал, який поки прихований

і стримується або вами особисто, або вашим підходом до вирішення проблем, або вашим робочим середовищем. Ви можете змінити будь-який з трьох або всі три компоненти – так чого ж ви чекаєте?

177-240 балів. Ви, мабуть, висококреативна особистість з великим потенціалом. Продовжуйте розвивати ваш талант, намагайтеся знайти нові шляхи його застосування – вдома, ваші захоплення і, звичайно, на роботі.

Діагностика рівня полікомунікативної емпатії (І. Юсупов)

Опитувальник містить 6 діагностичних шкал емпатії, що виражають ставлення до батьків, тварин, людей похилого віку, дітям, героям художніх творів, знайомим і незнайомим людям.

В опитувальнику 36 тверджень, за кожним з яких випробуваний повинен оцінити, в якій мірі він з ним згоден або не згоден, використовуючи 6 варіантів відповідей: «не знаю» (0 балів); «ніколи чи ні» (1 бал); «іноді» (2 бали); «часто» (3 бали); «майже завжди» (4 бали); «завжди або так» (5 балів).

Кожному варіанту відповіді відповідає числове значення (вказане в дужках): 0, 1, 2, 3, 4, 5.

Інструкція до тесту

Пропонуємо оцінити кілька тверджень. Ваші відповіді не будуть оцінюватися як хороші або погані, тому просимо виявити відвертість. Над твердженнями не слід довго роздумувати. Достовірні відповіді ті, які першими прийшли в голову. Прочитавши в опитувальнику твердження, відповідно до його номеру, відзначте у відповідному листі вашу думку під однією з шести градацій: «не знаю», «ніколи чи ні», «іноді», «часто», «майже завжди», «завжди або так». Жодне з тверджень пропускати не можна.

Якщо в процесі роботи у випробуваного виникнуть питання, то експериментатор повинен дати роз'яснення так, щоб випробуваний не виявився зорієнтованим на ту чи іншу відповідь.

Тестовий матеріал

1. Мені більше подобаються книги про подорожі, ніж книги із серії «Життя видатних людей».
2. Дорослих дітей дратує турбота батьків.
3. Мені подобається розмірковувати про причини успіхів і невдач інших людей.
4. Серед всіх музичних телепередач надаю перевагу «Сучасні ритми».
5. Надмірну дратівливість і несправедливі закиди хворого треба терпіти, навіть якщо вони тривають роками.
6. Хворій людині можна допомогти навіть словом.
7. Стороннім людям не слід втручатися в конфлікт між двома людьми.
8. Старі люди, як правило, ображаються без причин.
9. Коли в дитинстві я слухав сумну історію, на мої очі самі собою наверталися сльози.
10. Роздратований стан моїх батьків впливає на мій настрій.
11. Я байдужий до критики на мою адресу.

12. Мені більше подобається розглядати портрети, ніж картини з пейзажами.

13. Я завжди прощав все батькам, навіть якщо вони були неправі.

14. Якщо кінь погано тягне, його треба бити.

15. Коли я читаю про драматичні події в житті людей, то відчуваю, ніби це відбувається зі мною.

16. Батьки ставляться до своїх дітей справедливо.

17. Бачачи підлітків або дорослих, які сваряться, я втручаюся.

18. Я не звертаю уваги на поганий настрій своїх батьків.

19. Я довго спостерігаю за поведінкою тварини, відкладаючи інші справи.

20. Фільми та книги можуть викликати сльози лише у несерйозних людей.

21. Мені подобається спостерігати за виразом обличчя і поведінкою незнайомих людей.

22. У дитинстві я приводив додому бездомних кішок і собак.

23. Всі люди необґрунтовано озлоблені.

24. Дивлячись на сторонню людину, мені хочеться вгадати, як складеться її життя.

25. У дитинстві молодші за віком ходили за мною по п'ятах.

26. При вигляді покаліченої тварини я намагаюся їй чимось допомогти.

27. Людині стане легше, якщо уважно вислухати її скарги.

28. Побачивши вуличну подію, я намагаюся не потрапляти в число свідків.

29. Молодшим подобається, коли я пропоную їм свою ідею, справу або розвагу.

30. Люди перебільшують здатність тварин відчувати настрій свого господаря.

31. Зі скрутної конфліктної ситуації людина повинна виходити самотійно.

32. Якщо дитина плаче, на то є свої причини.

33. Молодь повинна завжди задовольняти будь-які прохання і дивацтва людей похилого віку.

34. Мені хотілося розібратися, чому деякі мої однокласники були такі задумливі.

35. Безпритульних домашніх тварин слід відловлювати і знищувати.

36. Якщо мої друзі починають обговорювати зі мною свої особисті проблеми, я намагаюся перевести розмову на іншу тему.

Обробка результатів тесту

Слід починати з визначення достовірності даних. Для цього необхідно підрахувати, скільки відповідей певного типу дано на зазначені номери питань: «не знаю»: 3, 9, 11, 13, 28, 36; «завжди або так»: 11, 13, 15, 27. Якщо співпало більше трьох відповідей, то слід піддати сумніву щирість ваших відповідей, якщо п'ять – то можна вважати, що результати недостовірні. Тепер підрахуйте суму всіх балів за такими пунктами: 2, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 32. Зіставте результат зі шкалою розвиненості емпатійних тенденцій.

82 до 90 балів – це дуже високий рівень емпатійності. У вас болісно розвинене співпереживання. У спілкуванні ви, як барометр, тонко реагуєте на

настрій співрозмовника, який ще не встиг сказати ні слова. Вам важко від того, що оточуючі використовують вас як громовідвід, обрушуючи на вас свій емоційний стан. Ви погано почуваетесь в присутності «важких» людей. Дорослі і діти охоче довіряють вам свої таємниці і йдуть за порадою. Нерідко відчуваєте комплекс провини, побоюючись завдати людям клопоту; не лише словом, але навіть поглядом боїтеся зачепити їх. Занепокоєння за рідних і близьких не покидає вас. У той же час ви самі дуже ранимі. Можете страждати побачивши покалічену тварину або не шукати собі місця від випадкового холодного привітання вашого шефа. Ваша вразливість часом довго не дає заснути. Будучи в засмучених почуттях, ви потребуєте емоційної підтримки з боку. При такому ставленні до життя ви близькі до невротичних зривів. Подбайте про своє психічне здоров'я.

63 до 81 бала – висока емпатійність. Ви чутливі до потреб і проблем оточуючих, великодушні, схильні багато чого їм прощати. З непідробним інтересом ставитеся до людей. Вам подобається «читати» їх обличчя і «заглядати» в їхнє майбутнє. Ви емоційно чуйні, товариські, швидко встановлюєте контакти і знаходите спільну мову. Мабуть, і діти тягнуться до вас. Навколишні цінують вас за душевність. Ви намагаєтеся не допускати конфлікти і знаходити компромісні рішення. Добре переносите критику на свою адресу. В оцінці подій більше довіряєте своїм почуттям і інтуїції, ніж аналітичним висновкам. Вважаєте за краще працювати з людьми, ніж поодиночі. Постійно потребуєте соціального схвалення своїх дій. При всіх перерахованих якостях ви не завжди акуратні в точній і кропіткій роботі. Не потрібно особливих зусиль, щоб вивести вас з рівноваги.

37 до 62 балів – нормальний рівень емпатійності, властивий переважній більшості людей. Оточуючі не можуть назвати вас «товстошкірим», але в той же час ви не належите до числа особливо чутливих осіб. У міжособистісних відносинах більш схильні судити про інших за їхніми вчинками, ніж довіряти своїм особистим враженням. Вам не чужі емоційні прояви, але частіше ви тримаєте їх під самоконтролем. У спілкуванні уважні, намагаєтеся зрозуміти більше, ніж сказано словами, але при надмірному прояві почуттів співрозмовника втрачаєте терпіння. Віддаєте перевагу делікатно не висловлювати свою точку зору, не будучи впевненим, що вона буде прийнята. При читанні художніх творів і перегляді фільмів частіше стежите за дією, ніж за переживаннями героїв. Важко прогнозувати розвиток відносин між людьми, тому їх вчинки часом виявляються для вас несподіваними. Ви не відрізняєтеся розкутістю почуттів, і це заважає вашому повноцінному сприйняттю людей.

12-36 балів – низький рівень емпатійності. Ви відчуваєте труднощі у встановленні контактів з людьми, незатишно почуваете себе в галасливій компанії. Емоційні прояви у вчинках оточуючих часом здаються вам незрозумілими і позбавленими сенсу. Віддаєте перевагу відокремленим заняттям конкретною справою, а не роботою з людьми. Ви прихильник точних формулювань і раціональних рішень. Ймовірно, у вас мало друзів, а тих, хто є, ви цінуєте більше за ділові якості та ясний розум, ніж за чуйність. Люди платять вам

тим же: трапляються моменти, коли ви відчуваєте свою відчуженість; оточуючі не надто шанують вас своєю увагою. Але це можна виправити, якщо ви розкриєте свій панцир і станете пильніше вдивлятися в поведінку своїх близьких і приймати їх потреби як свої.

11 балів і менше – дуже низький рівень емпатійності. Емпатійні тенденції особистості не розвинені. Вам важко першим почати розмову, тримаєтесь окремо серед товаришів по службі. Особливо важкі для вас контакти з дітьми та особами, які набагато старше вас. У міжособистісних відносинах нерідко опиняєтесь в незграбному положенні. Багато в чому не знаходите взаєморозуміння з оточуючими. Полюбляєте гострі відчуття, надаєте перевагу мистецтву, а не спортивним змаганням. У діяльності занадто центровані на собі. Ви можете бути дуже продуктивним в індивідуальній роботі, у взаємодії ж з іншими не завжди виглядаєте в кращому світлі. З іронією ставитеся до сентиментальних проявів. Болісно переносите критику на свою адресу, хоча можете на неї бурхливо не реагувати. Вам необхідна гімнастика почуттів.

«Оцінка рівня товариськості» (В. Ряховський)

Тест надає можливість визначити рівень комунікабельності людини. Відповідати на питання слід, використовуючи три варіанти відповідей – «так», «іноді», «ні».

Інструкція: Вашій увазі пропонується декілька простих запитань. Відповідайте швидко, однозначно: «так», «іноді», «ні».

1 Вам належить ординарна або ділова зустріч. Вибиває вас її очікування з колії?

2 Чи викликає у вас сум'яття і невдоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на будь-якому нараді, зборах або тому подомной заході?

3 Чи не відкладаєте ви візит до лікаря до останнього моменту?

4 Вам пропонують виїхати у відрядження в місто, де ви ніколи не бували. Прикладіть ви максимум зусиль, щоб уникнути цього відрядження?

5 Чи любите ви ділитися своїми переживаннями з ким би то не було?

6 Дратуєтесь ви, якщо незнайома людина на вулиці звернеться до вас з проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь питання)?

7 Чи вірите ви, що існує проблема «батьків і дітей» і що людям різних поколінь важко розуміти один одного?

8 посоромився ви нагадати знайомому, що він забув вам повернути гроші, які зайняв кілька місяців тому?

9 В ресторані або в їдальні вам подали явно недоброякісна блюдо. Промовчіть ви, лише розлючено відсунувши тарілку?

10 Опинившись один на один з незнайомою людиною ви, що не вступите з ним у бесіду і будете перейматися, якщо першим заговорить він. Чи так це?

11 Вас приводить в жах будь-яка довга черга, де б вона не була (у магазині, бібліотеці, касі, кінотеатрі). Чи вважаєте ви відмовитися від свого наміру або встанете в хвіст, і будете нудитися в очікуванні?

12 Чи боїтеся ви брати участь в будь-якої комісії з розгляду конфліктних ситуацій?

13 У вас є власні суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури і ніяких чужих думок на цей рахунок ви не приймаєте. Це так?

14 Почувши де-небудь в кулуарах висловлювання явно помилкової точки зору з добре відомого вам питання, чи віддаєте перевагу ви промовчати і не вступати в розмову

15 Чи викликає у вас досаду чия-небудь прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні чи навчальній темі?

16 Найбільш охоче ви викладаєте свою точку зору (думку, оцінку) в письмовій формі, ніж в усній?

17 Разом

Оцінка відповідей:

«Так» – 2 бали, «іноді» – 1 бал, «ні» – 0 балів.

Отримані бали підсумовуються, і за класифікатором визначається, до якої категорії відносяться.

30-31 балів. Ви явно некоммунікбельні, і це є вашою бідою, оскільки найбільше страждаєте від цього ви самі. Але і близьким людям нелегко. На вас важко покластися в справі, яка вимагає групових зусиль. Намагайтеся бути більш коммунікбельним, контролюйте себе.

25-29 балів. Ви замкнуті, неговіркі, надаєте перевагу самотності, тому у вас мало друзів. Нова робота і необхідність нових контактів якщо не увергають вас в паніку, то надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і буваєте незадоволені собою. Але не обмежуйтеся лише таким невдоволенням – у наших силах змінити ці особливості характеру. Хіба не буває, що при будь-якій сильній захопленості ви показуєте раптом повну коммунікбельність? Варто лише здригнутися.

19-24 балів. Ви певною мірою товариські і в незнайомій обстановці відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми вас не лякають. І все ж з новими людьми спілкуєтесь з оглядкою, у суперечках і диспутах приймаєте участь неохоче. У ваших висловлюваннях часом занадто багато сарказму, без всякої на те підстави. Ці недоліки необхідно виправити.

14-18 балів. У вас нормальна коммунікбельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні, відстоюєте свою точку зору без запалу. Без неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. В той же час не любите гучних компаній; екстравагантні витівки і багатослівність викликають у вас роздратування.

9-13 балів. Ви досить товариські (часом, бути може, навіть надмірно). Цікаві, говіркі, любите висловлюватися з різних питань, що інколи викликає роздратування навколишніх. Охоче знайомитеся з новими людьми. Любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди можете їх виконати. Буває, розлютитесь, але швидко відходите. Чого вам бракує, так це посидючості, терпіння і відваги при зіткненні з серйозними проблемами. При

бажанні, однак, ви можете себе змусити не відступати.

4-8 балів. Ви, мабуть, «свій хлопець». Товариськість б'є з вас ключем. Ви завжди в курсі всіх справ. Ви любите брати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у вас мігрень або навіть нудьгу. Охоче берете слово з будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхове уявлення. Усюди відчуваєте себе в своїй тарілці. Беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди можете успішно довести її до кінця. З цієї причини керівники і колеги ставляться до вас з деяким побоюванням і сумнівами. Задумайтесь над цими фактами.

3 бали і менше. Ваша комунікабельність має болісний характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь в справи, які не мають до вас ніякого відношення. Беретеся судити про проблеми, в яких зовсім не компетентні. Свідомо чи несвідомо ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у вашому оточенні. Запальні, образливі, нерідко буваєте необ'єктивні. Серйозна робота не для вас. Людям – і на роботі, і вдома, і взагалі всюди – важко з вами. Так, вам треба попрацювати над собою і своїм характером! Перш за все виховуйте в собі терплячість і стриманість, шанобливо ставтеся до людей, нарешті, подумайте про своє здоров'я – такий стиль життя не проходить безслідно.

Методика визначення рівня рефлексивності (А. Карпов)

Інструкція. Вам необхідно відповісти на декілька тверджень методики. У бланку відповідей навпроти номера твердження поставте, будь ласка, цифру, відповідну варіанту вашої відповіді: 1 – абсолютно невірно; 2 – невірно; 3 – скоріше так; 4 – не знаю; 5 – скоріше вірно; 6 – вірно; 7 – абсолютно вірно.

Не хвилюйтесь, відповідаючи на запитання. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей в даному випадку бути не може. Перша відповідь, що прийшла в голову, і є вірною.

Текст методики

1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з ким-небудь обговорити.

2. Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що прийшло в голову.

3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити у справі, я зазвичай у думках планую майбутню розмову.

4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відвернутися від думок про нього.

5. Коли я роздумую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом пригадати, що послужило початком думок.

6. Приступаючи до важкого завдання, я прагну не думати про майбутні труднощі.

7. Головне для мене – представити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.

8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому хто-небудь незадоволений мною.

9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.

10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.

11. Мені було б важко написати серйозний лист, якби я не склав план.

12. Я вважаю за краще діяти, а не роздумувати над причинами своїх невдач.

13. Я досить легко приймаю рішення відносно дорогої покупки.

14. Як правило, щось задумавши, я прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.

15. Я турбуюся про своє майбутнє.

16. Думаю, що в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись першою думкою, що прийшла в голову.

17. Деколи я приймаю необдумані рішення.

18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її в думках, приводячи все нові і нові аргументи в захист своєї точки зору.

19. Якщо відбувається конфлікт, то, роздумуючи над тим, хто в ньому винен, я в першу чергу починаю з себе.

20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обдумати.

21. У мене бувають конфлікти від того, що я деколи не можу передбачити, якої поведінки чекають від мене оточуючі.

22. Трапляється, що, обдумуючи розмову з іншою людиною, я немов би в думках веду з ним діалог.

23. Я прагну не замислюватися над тим, які думки і відчуття викликають в інших людях мої слова і вчинки.

24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб його не образити.

25. Вирішуючи важку задачу, я думаю над нею навіть тоді, коли займаюся іншими справами.

26. Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винуватим.

27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Обробка результатів

Слід мати на увазі, що із 27 тверджень 15 є прямими (номери 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Інші твердження є непрямыми, що необхідно враховувати при підрахуванні результатів, коли для отримання підсумкового балу підсумовуються в прямих твердженнях цифри, які відповідають відповідям респондентів, а в непрямих – значення, які були замінені на ті, що отримані при інверсії шкали відповідей.

Всі пункти можна згрупувати в чотири групи:

1) Ретроспективна рефлексія діяльності (номера тверджень: 1, 4, 5, 12, 17, 18, 25, 27);

2) Рефлексія реальної діяльності (номера тверджень: 2, 3, 13, 14, 16, 17, 18, 26);

3) Розгляд майбутньої діяльності (номера тверджень: 3, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 20);

4) Рефлексія спілкування і взаємодії з іншими людьми (номера тверджень: 8, 9, 19, 21, 22, 23, 24, 26).

Отримані сирі бали переводяться в стени:

Стени	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сирі бали	80 і нижче	81- 100	101- 107	108- 113	114- 122	123- 130	131- 139	140- 147	148- 156	157- 171	

При інтерпретації результат оцінюють так:

113 і нижче балів – низький рівень рефлексивності. Це проявляється в тому, що людині складно поставити себе на місце іншої і регулювати власну поведінку;

114-139 балів – середній рівень рефлексивності.

140 і вище балів – високий рівень рефлексивності. Людина з таким балом більшою мірою схильна звертатися до аналізу своєї діяльності і вчинків інших людей, з'ясовувати причини і наслідки своїх дій як в минулому, так в сьогоденні і в майбутньому. Їй властиво обдумувати свою діяльність в найдрібніших деталях, ретельно планувати і прогнозувати всі можливі наслідки.

«Формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога»

(програма спецкурсу)

Мета спецкурсу полягає у формуванні продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога в цілому та її структурних компонентів – мотиваційному, когнітивному, діяльнісному та особистісному, а також у стимулюванні процесу творчого саморозвитку і самовдосконалення.

Завдання спецкурсу:

- сформувати у студентів уявлення про продуктивно-творчу компетентність та її компоненти;
- сприяти усвідомленню студентами необхідності оволодіння компонентами продуктивно-творчої компетентності;
- ознайомити студентів з методами діагностики сформованості окремих компонентів продуктивно-творчої компетентності;
- сформувати у студентів уявлення про способи і прийоми творчого саморозвитку, забезпечити оволодіння ними.

Організація спецкурсу:

Спецкурс розрахований на 28 годин. Пропонуються різні форми проведення занять, які поєднують традиційні та навчально-творчі види діяльності. Особливістю спецкурсу є його практико-орієнтована спрямованість. Для спонукання особистісної зацікавленості студенти включаються в аналіз проблемних ситуацій, ділові ігри-імпровазації, обмін досвідом професійно-педагогічної майстерності й творчості тощо. Це стимулює активність самостійної роботи студентів, перехід до співтворчості з викладачами.

Спецкурс має мобілізувати пізнавальні і творчі форми діяльності студентів, сприяти їхньому творчому саморозвитку і самовдосконаленню.

Творчий матеріал охоплює сім занять (12 год.), призначених для глибокого осмислення проблеми професійно-педагогічної творчості і продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога, спонукання студентів до самостійної роботи і формування комплексу професійно значущих творчих якостей особистості, професійних і психолого-педагогічних умінь тощо. Теми теоретичного розділу програми орієнтовані на розкриття понять: «продуктивно-творча компетентність», «творча готовність», «комплекс професійно значущих творчих якостей інженера-педагога», «професійна готовність інженера-педагога до продуктивної творчої діяльності» тощо.

У даному розділі, розрахованому на 8 годин, вивчаються основи психолого-педагогічної діагностики продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога, науково-методична система її формування і професійно-рівневий механізм становлення творчої готовності інженера-педагога до професійної діяльності: розглядаються чинники, засоби і методи формування продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога, а також педагогічні умови забезпечення ефективності даного процесу.

Технологія проведення лекційно-семінарських занять передбачає максимальну інформативність і стислість викладу, що забезпечується використанням комплексу словесно-логічних і матричних моделей, опорних схем, таблиць, основних питань і літератури для самостійної роботи, розроблених у вигляді методичного посібника. Матрично-модульне представлення навчальної інформації забезпечує варіативність роботи з теоретичного розділу спецкурсу.

На початку кожної лекції студентам надається план і тезовий зміст заняття, яке викладач творчо інтерпретує, спираючись на літературу, наведену в списку, або іншу на свій розсуд.

При підготовці до семінарсько-практичних занять студенти отримують роздруковані матеріали відповідно темі лекції з переліком питань і списком літератури. У процесі виконання домашньої роботи самостійно ознайомившись з необхідними джерелами, студенти вписують свої відповіді, потім публічно відстоюють власну позицію, яка може не збігатися з тією, що представлена у використаних на занятті джерелах.

При наявності комп'ютерних засобів навчання можна розширити поле інформатизованих засобів навчально-творчої діяльності студентів. Навчання можна здійснювати за допомогою посібника і дидактичних прийомів наукового пошуку. Для цього матеріал посібника у вигляді інформаційно-педагогічних модулів вводиться в банк психолого-педагогічної інформації, і студенти працюють на основі комп'ютерного джерела.

Можна скористатися допомогою в якості засобу для самотестування студентами та викладачами з метою корекції власного рівня продуктивно-творчої компетентності.

Невміння визначити поняття, наведені в «Словнику основних понять», свідчить про недостатність знань з даного курсу. У такому випадку рекомендується звернутися до роботи з джерелами по кожній темі.

Програма лекційно-семінарських занять не зводиться лише до насичення студентів знаннями креативної педагогіки і психології. Реалізація діяльнісного підходу до професійно-творчої підготовки забезпечується створенням різних освітніх ситуацій, в яких загальним для всіх студентів предметом вивчення і перетворення стають «нежорсткі алгоритми» вирішення професійно-педагогічних завдань, сукупність продуктивно-творчих умінь, що сприяють здійсненню творчого підходу до професійної діяльності.

З цією метою програмний матеріал практико-методичного розділу насичений системою навчально-творчих завдань і професійно-педагогічних ситуацій з реального професійного життя, а також вправ на вироблення продуктивно-творчих умінь.

Педпрактикум розрахований на 8 годин.

Особливість даного розділу щодо забезпечення практичної готовності є методика самостійного опрацювання варіантного (традиційного, нестандартного, творчого) вирішення студентами професійно-педагогічних завдань і ситуацій.

У процесі такої роботи студенти набувають вміння не лише знаходити

формально правильне рішення, але й альтернативно імовірні та парадоксальні, що на перший погляд неймовірні, але забезпечують результативну ефективність вирішення професійно-педагогічних завдань і ситуацій. Апробація різноманітних професійно-педагогічних рішень і вибір найкращого з можливих здійснюється на практичних заняттях (практикумах) і у процесі педагогічної практики.

Педагогічна практика передбачає активне включення студентів у освітній процес та його організацію на принципах креативної педагогіки і психології. Тому сукупність професійно-педагогічних умінь здійснювати навчально-творчу діяльність, що набуті на заняттях-практикумах спецкурсу, удосконалюються у процесі педагогічної практики, утворюючи практико-спрямований компонент продуктивно-творчої компетентності.

Успішність вирішення професійних завдань визначається рівнем і якістю теоретичних знань і практичних умінь інженера-педагога. Але теорія не просто прикладається до практики. Знання креативної педагогіки і психології, психолого-педагогічні знання і «нежорсткі алгоритми» їх застосування є підґрунтям для створення власних рішень і дій в конкретних ситуаціях.

Для професії інженера-педагога характерною є активна міжособистісна взаємодія з тими, хто навчаються. Майбутнього інженера-педагога у процесі професійної підготовки вчать добре розуміти внутрішній світ того, хто навчається, вставати на його позицію, встановлювати контакт з колективом. Не менш значущим є не лише усвідомлення студентом, а й і вироблення ним професійно значущих особистісних якостей і здібностей, необхідних для здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Професійно-творчий розвиток інженера-педагога в межах спецкурсу забезпечується через методи творчого саморозвитку, тренінгові заняття.

Використання тренінгу розвитку творчої готовності інженера-педагога, спираючись на груповий ефект і «позиційний зворотний зв'язок» (М. Лук'янова), дозволяє послідовно і динамічно формувати структуру творчої готовності у студента. Тренінгові заняття покликані допомогти студентові у розвитку таких професійно значущих творчих якостей особистості: здатність до педагогічної емпатії, педагогічної рефлексії, педагогічної проникливості, креативності, комунікативності, творчої спрямованості, мобільності тощо.

Тренінговий розділ програми розрахований на 16 годин. Заняття організовані відповідно основних вимог до тренінгів. Кожне заняття структурно складається з конкретних завдань тренінгу, змісту заняття, сукупності вправ.

В основному тренінгові заняття передбачають ігрові форми проведення. Можливі й реальні ситуації в тренінгу не лише аналізуються, а й програються. Спеціальні вправи стимулюють уяву і чуттєвий досвід студента.

Особлива цінність тренінгових вправ полягає у тому, що до них неможливо підготуватися і заздалегідь їм навчитися. У них не існує єдино правильного рішення – кожен раз доводиться шукати його заново і завжди – своє власне. Тим самим студент набуває безцінного досвіду розкріпачення і спонтанності, неповторності і розмаїття емоцій.

У цілому в програмі спецкурсу простежується поетапна реалізація науково обґрунтованого формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

На першому – діагностичному – етапі виявляється рівень сформованості продуктивно-творчої компетентності і ступінь вираженості творчої готовності для кожного студента. Вивчення професійно значущих творчих якостей особистості проводиться з використанням відповідних тестів і методик.

У процесі діагностичного практикуму студент отримує певні знання про себе, усвідомлює суб'єктивні чинники, що впливають на успішність або неуспішність професійно-педагогічної діяльності. Надалі діагностика із засобу самопізнання переростає в засіб включення студента в корекційну роботу над собою, своїми якостями і творчою поведінкою.

На другому – технологічному – етапі в процесі роботи спецкурсу здійснюється диференційований груповий підхід до формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Рівень сформованості продуктивно-творчої компетентності підвищується за рахунок лекційних занять з креативної педагогіки і психології.

Тематика і зміст лекційно-семінарських занять забезпечується залученням експериментального матеріалу з педагогічної евристики і педагогічної практики, що полегшують розуміння закономірностей розвитку творчої ерудиції інженера-педагога. При цьому студент отримує уявлення про творчу діяльність і навчально-творчий процес, освоює педагогічні технології формування продуктивно-творчої компетентності, залучається до науково-дослідної творчості, набуваючи тим самим креативно-педагогічної ерудиції.

На третьому – практико-методичному – етапі реалізується цикл практикумів з формування продуктивно-творчої компетентності. Студенти включаються в активну навчально-творчу, професійно-спрямовану діяльність, що сприяє розширенню умінь і навичок продуктивної творчої діяльності.

Програмою практикумів передбачений широкий спектр навчально-творчих професійно-педагогічних завдань і вправ, які виводять студентів на рівень практико-методичної інноваційно-творчої «зрілості».

На четвертому – тренінговому – етапі через систему тренінгу відбувається розвиток творчої готовності інженера-педагога. Тренінгова підпрограма розвитку творчої готовності націлена на формування усіх компонентів продуктивно-творчої компетентності.

Участь студента в тренінгу вимагає мобілізації емоційно-вольових і інтелектуальних переживань в процесі групової взаємодії. У рольових іграх-вправах студенти розкриваються творчо через активізацію роздумів, уявлення себе в проблемних ситуаціях, швидкість орієнтування і імпровізаційність поведінки. Процес індивідуального саморозвитку включає консультації з науковим керівником, самостійну науково-дослідну роботу студента.

Отже, схарактеризовані теоретичні положення, висловлені принципи міркування, що стали підґрунтям змістових і організаційно-методичних моментів

даної програми, гарантують, на нашу думку, її науковість і практичну ефективність.

Зміст програми

Тема 1. Суть і специфіка продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Поняття про продуктивно-творчу компетентність як необхідну умову ефективності професійно-педагогічної діяльності. Основні структурні компоненти продуктивно-творчої компетентності: мотиваційний, когнітивний, особистісний і діяльнісний.

Тема 2. Науково-методична система формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Наукові підходи до проблеми формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога. Провідні тенденції, закономірності, принципи і чинники даного процесу. Структура науково-методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога: концептуально-цільовий, змістовий, процесуально-технологічний, діагностико-рефлексивний блоки. Педагогічні умови формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога. Поетапне формування, розвиток, самовдосконалення творчого мислення і діяльності інженера-педагога: «Роби як ми!» (Репродукування), «Роби з нами!» (Наслідування), «Роби краще за нас!» (Творчість імпровізована).

Тема 3. Чинники формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога

Чинники, що підсилюють формування впливу на продуктивно-творчу підготовку інженера-педагога. Єдність професійного і суб'єктивного. Чинники суб'єктивного порядку. Науково-обґрунтоване управління процесом формування; творча готовність як системоутворювальний елемент продуктивно-творчої компетентності. Чинники суб'єктивного порядку. Мотиваційна зацікавленість (потреба) в суб'єктно-професійному розвитку; залученість інженера-педагога в процес самовдосконалення; зацікавленість у формуванні комплексу професійно значущих творчих якостей особистості; прагнення до продуктивної взаємодії.

Тема 4. Творча готовність інженера-педагога.

Готовність інженера-педагога до продуктивної творчої діяльності як один з елементів його професійної компетентності. Складники творчої готовності: мотиваційна спрямованість на творчість, продуктивність мислення і діяльності, сформованість рівня творчого розвитку, професійна і психолого-педагогічна сприйнятливність до предметно-методичної самоосвіти, підвищення загальної культури, розвитку творчо значущих особистісних якостей. Елементно-структурний аналіз комплексу професійно-значущих творчих якостей особистості інженера-педагога. Характеристика їх як «граней» творчої особистості.

Тема 5. Професійна підготовленість інженера-педагога до творчої діяльності.

Теоретична готовність та її характеристики: знання методологічних основ і

категорій педагогічної евристики і креативної психології; знання закономірностей творчого саморозвитку особистості інженера-педагога; знання суті, цілей, технологій, законів творчого розвитку і саморозвитку. Уміння сенсоутворювального характеру: аналітичні, прогностичні, проєктивні, рефлексивні. Практична готовність і її зміст: організаторські та комунікативні вміння. Група загальнопедагогічних організаторських умінь: мобілізаційні, інформаційно-дидактичні, розвивальні, орієнтаційні. Група комунікативних умінь: перцептивні вміння вербального спілкування, вміння і навички педагогічної техніки. Розвиток творчого потенціалу інженера-педагога.

Тема 6. Психолого-педагогічна діагностика продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Критеріальний апарат сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога. Корекційно-розвивальний потенціал діагностичних методик. Діагностика сформованості компонентів продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Тема 7. Система педагогічних засобів забезпечення продуктивної професійно-творчої підготовки майбутнього інженера-педагога.

Сучасні наукові знання в галузі креативної педагогіки і психології. Продукти інноваційної діяльності педагогів-дослідників. Інноваційні освітні програми підготовки інженерно-педагогічних кадрів. Інформаційно-комп'ютерна підтримка навчальних курсів. Методичний апарат формування продуктивно-творчої компетентності. Методи проблемного характеру, що сприяють підвищенню рівня мотиваційної спрямованості на продуктивну творчу діяльність. Розробка оригінальних розвивальних методик навчання, виховання, розвитку, саморозвитку тих, хто навчається. Тренінги творчого мислення; ділові педагогічні ігри; метод відкриттів; конкурс вирішення професійно-педагогічних завдань; мозковий штурм, метод синектики, проєктний метод, методи творчого розвитку дослідницьких завдань, евристичні питання тощо.

Тема 8. Педагогічні умови забезпечення ефективності формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Педагогічні умови як спеціально змодельовані ситуації включення студентів у творчо-розвивальний процес професійної підготовки. Створення креативно-розвивального освітнього простору. Організація підготовки викладача до здійснення формування продуктивно-творчої компетентності студентів.

Тема 9. Педагогічні технології, що збагачують, підтримують і розвивають продуктивно-творчу компетентність майбутнього інженера-педагога.

Креативна ерудиція та інтенсивні технології її розвитку, ознаки педагогічної технології: гарантована результативність, відтворюваність, умовність, економія, візуалізація. Технологія відкритих систем інтенсивного навчання: індивідуальні програми, нелінійність і щільність навчально-творчої інформації, менеджмент системи навчання. Проблемно-модульна освітня технологія забезпечення чітко визначеного рівня (мінімального) компетентності. Ансамбль методів (інженерія знань, інформаційної накачування, змістовного узагальнення) і форм (проблемна

лекція, занурення, навчання в малих групах. Технологія розвитку нестандартного і творчого мислення. «Школа мислення» Е-де Боно з розвитку інтуїтивного, послідовного, стратегічного мислення через вирішення інтригуюче захоплюючих завдань. Творче вирішення професійно-педагогічних завдань. Рецептивний і активний методи творчого саморозвитку. Рефлексивні технології підготовки педагога: проблемно-рефлексивний полілог, позиційна дискусія, рефлексивна інверсія, інтерв'ю (асоціативне коло, педагогічний консиліум, творчі забави-вправи).

Тема 10. Педагогічний практикум формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Практикум з формування культури розумової праці педагога: загально-педагогічних, логічних, евристичних умінь. Спектр навчально-творчих завдань у процесі самостійної роботи. Практикум зі входження в професійно-педагогічну діяльність. Вправи з розвитку вміння переводити зміст процесу освіти у конкретні педагогічні завдання (вивчення особистості, навченості та вихованості, проектування розвитку. Вправи планування, відбору змісту освіти, вибір форм і методів. Вправи на встановлення взаємодії з тими, хто навчається, на активізацію особистості, організацію і розвиток її діяльності. Вправи на розвиток умінь урахування та оцінки результатів професійно-педагогічної діяльності (самоаналіз і аналіз освітнього процесу та його результатів). Практикум інноваційної педагогічної діяльності. Розвиток інноваційної поведінки та креативності за допомогою евристичних методів вирішення творчих завдань, «мозковий штурм», методів евристичних питань; організаційно-діяльнісних (ділових) ігор, імпровізаційних етюдів тощо. Вправи на розвиток емпатійних і рефлексивних умінь. Діагностичний практикум з розвитку навичок комплексного вивчення професійно значущих творчих якостей майбутнього інженера-педагога.

Тема 11. Психолого-педагогічний тренінг розвитку творчої готовності інженера-педагога

Методика саморозвитку комплексу професійно значущих творчих якостей особистості. Тренінг розвитку професійно значущих творчих якостей майбутнього інженера-педагога як форма навчання з використанням активних методів групової психолого-педагогічної роботи для підвищення рівня сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

Самоуправління педагогом творчим станом. Самодіагностика. Самотестування. Групова оцінка рівня сформованості продуктивно-творчої компетентності. Саморегуляція через доброзичливість, самоконтроль власної поведінки (регуляція м'язової напруги, мовлення, дихання, темпу руху), розрядку в діяльності, самонавіювання, релаксація. Тренування пам'яті, уваги, уяви. Тренінги: педагогічної емпатії; педагогічної рефлексії; креативності; генерування нових ідей; тренінг комунікативності; творчої спрямованості; мобільності (гнучкості). Творчий саморозвиток.

Запитання для самоперевірки

1. Яка роль інженера-педагога в сучасному суспільстві?
2. Дайте визначення продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.
3. Які основні структурні компоненти продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога?
4. Як співвідносяться у праці інженера-педагога професійні і особистісні якості?
5. Який компонент продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога виступає в якості її систематизуючого елементу і чому?
6. Як ви розумієте поняття «творча готовність інженера-педагога»?
7. Схарактеризуйте основний зміст компонентів продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога і обґрунтуйте їх взаємозв'язок один з одним.
8. Назвіть і розкрийте суть основних критеріїв сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.
9. Дайте класифікацію професійно значущих творчих якостей особистості інженера-педагога.
10. Які якості особистості інженера-педагога можна віднести до групи творчо значущих?
11. Які якості є головними в роботі творчого інженера-педагога?
12. Розкрийте суть і призначення аналітичних умінь інженера-педагога.
13. Дайте розгорнуту характеристику прогностичним умінням педагога.
14. Яка роль проєктивних умінь інженера-педагога?
15. Як співвідносяться у праці інженера-педагога організаторські та комунікативні вміння?
16. Дайте характеристику організаторським умінням інженера-педагога.
17. Дайте характеристику групі комунікативних умінь інженера-педагога.
18. У чому полягає творчо розвиваючий потенціал теоретичної і практичної готовності інженера-педагога.
19. Які основні критерії рівнів сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога?
20. Як грамотно діагностувати готовність інженера-педагога до продуктивної творчої діяльності?
21. Схарактеризуйте діагностичні методики оцінки рівня сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.
22. Схарактеризуйте структуру науково-методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.
23. З яких блоків складається науково-методична система формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога?
24. Назвіть і схарактеризуйте системоутворюючий компонент, що забезпечує ефективність формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.
25. Коротко схарактеризуйте чинники, засоби і методи успішного

формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

26. Які чинники впливають на професійно-творчу підготовку інженера-педагога?

27. Схарактеризуйте чинники об'єктивного порядку, що впливають на розвиток продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

28. Дайте коротку характеристику чинникам суб'єктивного порядку, що сприяють розвитку продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

29. Схарактеризуйте сукупність педагогічних засобів забезпечення продуктивної творчої підготовки майбутнього інженера-педагога?

30. Розкрийте методичний апарат формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

31. Розкрийте специфіку творчих методів формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

32. Схарактеризуйте педагогічні умови ефективності формування та саморозвитку продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога.

33. У чому суть проблемно-модульної освітньої технології?

34. Розкрийте особливості розвитку нестандартного і творчого мислення.

35. У чому особливість технології творчого вирішення професійно-педагогічних завдань?

36. Схарактеризуйте рефлексивні технології підготовки сучасного інженера-педагога.

37. Як розвивати культуру розумової праці інженера-педагога?

38. Як забезпечити входження в професійно-педагогічну діяльність?

39. Розкрийте зміст практикуму інноваційної інженерно-педагогічної діяльності.

40. Чи можна і як тренувати свою педагогічну емпатію?

41. Як формується рефлексія інженера-педагога?

42. Схарактеризуйте основні моменти тренінгу креативності інженера-педагога.

43. Схарактеризуйте тренінг комунікативності і творчої спрямованості майбутнього інженера-педагога.

Список використаної літератури

1. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития. Казань, 1996.
2. Балашов М. М., Лукьянова М. И. Формирование готовности учителя к работе в системе развивающего обучения в условиях образовательного учреждения. – Томск, 2001.
3. Бонэ Э. Развитие мышления: три пятидневных курса. Минск, 1997.
4. Вульфов Б. З., Харькин В. Н. Педагогика рефлексии: Взгляд на профессиональную подготовку учителя. М., 1995.
5. Гройсман А. Л. Личность, творчество, регуляция состояний:

Руководство по театральной и паратеатральной психологии. М., 1998.

6. Злобин В. Л., Зусман А. В. Месяц под звездами фантазии: Школа развития творческого воображения. Кишинев, 1988.

7. Илюшечкин В. И. Увлекательная педагогика. Краснодар, 1992.

8. Лукьянова М. И. Диагностика профессионально-значимых личностных качеств учителя: тесты и рекомендации по их использованию: Пособие для школьных психологов. Ульяновск, 1995.

9. Мотков О. И. Психология самопознания личности: Изучение особенностей личности, творческого потенциала и процессов внимания, памяти и мышления детей и взрослых: Практическое пособие. М., 1993.

10. Омеляненко В. Л. Задания и педагогические ситуации: Пособие для студентов педагогических институтов и учителей. М., 1996.

11. Петрусинский В. В. Игры – обучение, тренинг, досуг. М., 1995.

12. Самоукина Н. В. Игровые методы в обучении и воспитании: Психолого-технические упражнения и коррекционные программы. М., 1992.

13. Сластенин В. П., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. М., 1997.

14. Харькин В. Н. Педагогическая импровизация: Теория и методика. М.: Магистр, 1992.

15. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения. М., 1996.

Приклади практичних завдань

1. Лекція-діалог на тему «Творча індивідуальність і творчий потенціал інженера-педагога».

План лекції:

1. Творча індивідуальність інженера-педагога.
2. Індивідуальний стиль діяльності інженера-педагога.
3. Поняття «творчий потенціал інженера-педагога», «професійний ідеал».

Питання для діалогу:

1. Поясніть значення поняття індивідуальності та назвіть чинники, що зумовили поширення в останні роки терміну «індивідуальність».
2. Поясніть причини складності однозначного визначення творчої індивідуальності інженера-педагога.
3. Що Ви розумієте під індивідуальним стилем інженера-педагога? З чого можна починати формування творчої індивідуальності інженера-педагога?

Завдання для виконання в робочому зошиті до спецкурсу:

1. Дайте відповідь на питання опитувальника «Визначення креативного потенціалу менеджерів».
2. Напишіть міні-есе на тему «Я – творча індивідуальність».

Зміст: повідомлення цільових установок, внесення мотиву вивчення, установка на діалогове обговорення проблеми, акцентування уваги на основних положеннях лекції, чітке формулювання основних положень лекції та базових понять, що мають першочергове значення для розкриття теми; установка чіткого зв'язку з попереднім і наступним матеріалом; надання особливої уваги короткому висновку, що відбиває основну думку викладеного та встановлює чіткий зв'язок з уже вивченим і майбутнім для вивчення матеріалом.

Способи: використання елементів обговорення; самостійна робота студентів по підготовці до обговорення однієї з частин лекції; проблемний характер викладу; використання наочності (презентація), що містить суть викладеного з обов'язковою її фіксацією в конспектах студентів.

Результат: індивідуальний рівень розвитку знань з теми; активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів, розвиток продуктивно-творчих умінь і рефлексивності як основних компонентів продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога; формування ціннісного ставлення до майбутньої професії.

2. Семінар «Професійно значущі творчі якості інженера-педагога».

Завдання: поглиблення, систематизація і контроль знань студентів, розвиток продуктивно-творчих умінь, створення установки на самовдосконалення професійно значущих творчих якостей, формування потреби в самопізнанні і саморозвитку.

Зміст: семінару передувала попередня підготовка, що містила повідомлення плану заняття, основної та додаткової літератури. Семінар починався зі вступного слова викладача, а потім послідовно обговорювалися оголошені питання, робота з

діагностичними матеріалами і робочим зошитом. Самооцінка професійних якостей і складання програми саморозвитку потребувала індивідуальної роботи. Студентам було необхідно обрати ті якості, які вони хотіли б продіагностувати під час заняття.

Способи: самостійна позааудиторна робота над вивченням проблематики семінару; активна навчально-пізнавальна аудиторна діяльність; обмін думками, судженнями, самооцінка творчих якостей.

План заняття:

1. Перевірка теоретичних знань.
2. Самодіагностика і самоаналіз (робота з анкетною, тестами на вибір).
3. Заповнення щоденника професійно-творчого саморозвитку, складання програми саморозвитку творчих якостей на вибір (робота у робочому зошиті до спецкурсу).
4. Рефлексія за результатами самодіагностики і складання програми саморозвитку («Чи вдалося Вам усвідомити власну відповідність обраній професії інженера-педагога, визначити мету саморозвитку (образ себе в майбутньому), намітити програму саморозвитку відповідно обраній меті? Які нові мотиви, що стимулюють навчання в виші, виникли у Вас?»).

5. Підведення підсумків заняття.

Завдання для самостійної роботи (домашнє завдання):

Провести самодіагностику професійно значущих творчих якостей особистості інженера-педагога (за переліком).

У робочих зошитах продовжити заповнення програми саморозвитку професійно значущих творчих якостей.

Написати міні-твір «Творчий інженер-педагог сьогодні».

Результат: індивідуальний рівень розвитку знань з теми, систематизація знань, орієнтація студентів на самостійність у навчально-творчій діяльності (розвиток навичок самостійної роботи); утвердження мотивів самопізнання і саморозвитку, оціночних суджень, умінь самодіагностики і самооцінки.

3. Практичне заняття «Основи педагогічної техніки».

Мета: набуття практичного досвіду як складника продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога, вироблення різноманітних умінь, що становлять основу даного особистісного утворення.

Зміст: даний вид занять заснований на виконанні різних практичних завдань (спеціальні вправи), заснованих на застосуванні тих чи інших знань (розвиток умінь висловлювати невербально своє ставлення до людини або явища). При цьому студенти під керівництвом викладача навчалися застосовувати отримані теоретичні положення на практиці.

Способи: виконання вправ з різних елементів педагогічної техніки (мова, дихання, міміка і пантоміма тощо), вирішення практичних завдань, інсценування, рольова гра.

Результат: практичний розвиток професійно значущих творчих якостей особистості, набуття досвіду продуктивної творчої інженерно-педагогічної

діяльності, заснованого на уміннях вирішувати практичні творчі завдання.

4. Фрагмент з «Щоденника професійно-творчого саморозвитку» (заповнюється самостійно).

1. Аналіз вихідного стану професійно-творчої готовності (мотив вибору місця навчання і професії; відповідність особистісних якостей обраній професії: зіставити з результатами психологічної діагностики, порівняти рівень професійних знань, умінь, навичок з професійними вимогами, порівняти відповідність отриманих уявлень про професію за період навчання з більш раннім уявленням).

2. Характеристика суперечностей і проблем в організації професійно-творчого саморозвитку (на основі зіставлення реального стану рівня професійно-творчої готовності до необхідного).

3. Формулювання цілей, реалізація яких допоможе досягти бажаного стану особистості в професійно-творчому саморозвитку (пропозиція, що починається з дієслова невизначеної форми, вимірюється і має конкретний часовий відрізок).

Програма перетворювальної діяльності

№ п/п	Напрями і цілі	Зміст діяльності	Приблизний термін	Результат діяльності	Відмітка про виконання

5. Програма розвитку педагогічної рефлексії.

Мета – навчитися мислити нестандартно, творчо.

Предмет – педагогічні теорії, методики, практика.

Завдання:

1. З'ясування суті педагогічних ідей.
2. Психолого-педагогічний коментар.
3. Творча переробка розглянутого інваріанта.
4. Пояснення основних параметрів власного (варіативного) інтерпретаційного підходу.

Методи: робота з першоджерелами; анкетування; аналіз проектів; ділова гра.

Зміст: На початку студентам пропонувалася та чи інша педагогічна теорія, концепція, методика, технологія. Технологічно знайомство з теорією, концепцією або технологією здійснювалося в процесі вивчення першоджерел, проектів і моделей шкіл. Потім студентам пропонувалася ділова гра з «презентації педагогічних нововведень». Розігрувалися ситуації зіткнення різних позицій на той або інший підхід до освіти. Крім автора в грі були ролі «скептика», що апіорно виражав свою думку як відмову від процесу осмислення авторської концепції; псевдосинтезу, поверхневого, формального співвіднесення власної і авторської думок; ідентифікації з думкою автора і діалогу з автором, введенням безлічі контекстів і виходу до суб'єктивного змісту проблеми.

Надалі відбувалася робота в «фокус-групі», де кожен учасник обґрунтовував власну інноваційну версію ефективного навчання, виховання, розвитку.

Розгорнуті відповіді фіксувалися для подальшого відпрацювання в діловій грі.

На завершальному етапі студентам брали участь в експерименті на тему: «Чи можна заохотити творчість». У процесі експерименту, ведучий хвалив за педагогічно правильні версії учасників, створюючи атмосферу «незадоволеності» репродуктивним переказом або правильним формулюванням традиційних трактувань (інтерпретацій).

У результаті даної роботи студенти набували творчого типу інтерпретації авторської концепції з використанням «потенційної імпровізації» (уявного експромту), трансформації наявних уявлень в нові системи зв'язків (сміслові та змістові).

Після того, як у студентів сформувалися вміння інформаційного пошуку, самоаналізу і самооцінки, накопичився достатній обсяг знань, практичні заняття проводилися у формі самостійної дослідницької діяльності. На цих заняттях студенти формулювали проблему і вирішували її під подальшим контролем викладача або самостійно. Наприклад, за такими позиціями: «У заняття включився відразу / не відразу», «Проявив себе активно / неактивно, в чому причина», «Чи використовував можливість реалізувати себе на занятті / не використав», «Вдалося поміркувати над проблемою, висловити свої думки / не вдалося, чому», «Зміст заняття полягав у ... » тощо.

6. Приклади завдань для актуалізації і самореалізації професійно-творчого потенціалу студента.

Завдання 1. «Покликання» передбачало здійснення інсайт-осмислення власних творчих можливостей як інженера-педагога.

Завдання 2. «Мистецтво навчати ... мислити (по-новому)» полягало у рефлексії власного стилю професійно-педагогічної діяльності.

Завдання 3. «Творчий пошук» передбачало формування позиції педагога-дослідника. Висування ідей, задумів, припущень, створення проектів, проведення педагогічного експерименту.

Завдання 4. «Творча поведінка» полягало у збагаченні досвіду продуктивної творчої діяльності. Проектування власної творчої професійно-педагогічної діяльності. Розвиток умінь зацікавити, співпрацювати, імпровізувати, здійснювати власний стиль професійно-педагогічної діяльності.

Завдання 5. «Творчий саморозвиток» передбачало складання рейтингу професійно значущих творчих якостей особистості інженера-педагога, здійснення творчого самовизначення, самоврядування як самоактуалізації і саморегуляції творчого стану, творча самореалізація.

Завдання 6. «Самовдосконалення інженера-педагога» передбачало визначення власного шляху до акме; розвиток творчого мислення інженера-педагога через теорію вирішення дослідницьких завдань; вивчення досвіду продуктивної творчої діяльності педагогів-новаторів.

7. Приклади вправ на розвиток вміння імпровізувати.

1. «Асоціації». Учасники сидять у колі. Мета всіх створити ланцюжок пов'язаних асоціацій (в іншому варіанті непов'язаних). Вправа ускладнюється тим, що ведучий відбиває ритм ударами або олівцем по столу. Хто не встиг – вибуває з гри. У першому варіанті асоціації йдуть по колу, у другому, більш складному, учасники показують рукою на наступного, хто буде говорити. Необхідно досягти повного автоматизму виникнення асоціацій.

2. «Прив'язана асоціація». Ведучий називає будь-який предмет, наприклад, «стіл». Завдання учасників зберегти в свідомості думку про цей предмет, але не відводячи його в бік. Необхідна внутрішня мотивація, щоб зберегти увагу на предметі. Через заданий час ведучий запитує про видіння, які неминуче виникали при цій вправі.

3. «Потік асоціацій». Як і в попередній вправі, ведучий називає предмет, наприклад, «лампа». Але тепер учасники повинні відпустити свою увагу і піддатися асоціаціям, які приходять в голову. Через декілька хвилин ведучий просить учасників відновити ланцюжок асоціацій.

4. «Капелюх». Необхідно два капелюхи з широкими полями. На майданчик виходять два учасники. Ведучий задає ситуацію, наприклад, «тепер ви два працівника училища». Завдання граючих витончено зняти капелюх з противника. Дається одна спроба – якщо один спробував і у нього не вийшло, то він програє. Важливо вплести це в канву історії, зробити артистично і невимушено.

5. «Монолог речі». Перший учасник обирає будь-який предмет, що знаходиться в кімнаті, з яким він себе ідентифікує. Від імені цього предмету необхідно вимовити короткий монолог. Не важливо, якщо й інші учасники обиратимуть цей же предмет. Можна, щоб наступні учасники продовжували монолог.

6. «Один голос». Група розділяється на дві частини – тепер кожна з них єдине ціле. Ведучий задає прості питання, а групи мають відповідати однаково, але при цьому не змовляючись. Інший варіант – робота в парі. Четверо учасників об'єднуються по двоє. Тепер це як 2 людини. Вони рухаються, реагують і спілкуються одна з одною. Важливо налаштуватися на партнера, щоб відповідати разом. Ведучий задає ситуацію, наприклад, «в магазині», «на зупинці» або інше.

7. «Якщо пташка, то яка?». Доброволець виходить за двері. У цей час решта учасників загадують когось із присутніх. Входить ведучий. Він кожному задає питання такого типу: «Якщо машина, то яка?», «Якщо фрукт, то який?», «Якщо книга, то яка?». За вказаними асоціаціями він повинен вгадати людину.

8. Приклади вправ на розвиток навичок уважного слухання.

1. «Слухання шумів». Послухайте шум в кімнаті, де йдуть заняття впродовж тридцяти секунд, після чого перерахуйте почуте у такій же послідовності. Далі: вслухайтеся в шуми в усьому будинку, крім тієї кімнати, в якій перебуваєте ви. Потім – послухайте шуми вулиці. Нарешті, в комбінації кімната-вулиця, кімната-будівля, кімната-будівля-вулиця.

2. «Газета». Два (а в подальшому – три і більше) учасника тренінгу одночасно читають різні газетні статті. Решта слухають і надалі намагаються

точно переказати зміст статей.

3. «Дієслова». Дієслова чотирьох-п'яти лексико-семантичних груп читаються упереміж з великою швидкістю, а слухаючий повинен після почергово перерахувати найбільшу кількість дієслів кожної групи.

4. «Продовження розповіді, обірваної на півслові». Продовжить розповідь, що перервана у самому невідповідному місці («і раптом...», «і в цю саму хвилину...» тощо). Розповідь починає керівник тренінгу, а продовжують всі по черзі. Тема оповідання вибирається учасниками тренінгу довільно або задається керівником.

5. «Несподівані питання». Виступаючі в ролі кореспондентів по черзі ставлять усім найнесподіваніші питання. Відповідати необхідно відразу, без паузи на обдумування. Потім вправа ускладнюється – ті, хто відповідають, отримують завдання відповідати з позиції викладача, студента тощо. При виконанні даної вправи треба звертати увагу на необхідність виключення паузи між питаннями і відповідями, адекватність відповідей, відповідність їх позиції персонажа.

9. Види творчих завдань

Рівні	Творчі завдання
Пошуковий	<ul style="list-style-type: none">• план (складання плану виступу за темою; складання опорного плану-конспекту);• кластер (систематизація інформації у вигляді схеми, графічного відображення проблеми);• тези (прості, складні);• конспект (тематичний, хронологічний, оглядовий тощо);• тематичне повідомлення;• складання кросворду
Дослідницький	<ul style="list-style-type: none">• аналіз статей з журналів;• резюмування;• реферат (оглядовий, інтегративний, монографічний);• контрольна робота;• анотація (оглядова, довідкова, рекомендаційна, аналітична);• рецензія; відгук;• аналіз педагогічної ситуації;• складання презентації;• написання сінквейну
Креативний	<ul style="list-style-type: none">• наукова доповідь (писемна, усна);• мультимедійна презентація;• есе, твір;• складання тестів;• аналіз фрагменту монографії;• творчий проект (пошуковий, прикладний);• вирішення творчих професійно-орієнтованих завдань

10. Творчий проект «Інженер-педагог – покликання або професія?».

Тип проекту: творчий, практико-орієнтований.

Мета проекту: отримати глибоке уявлення про професію інженера-педагога, виробити власну позицію, розширити науковий світогляд.

Завдання проекту: оволодіти предметною і тематичною лексикою; закріпити вміння пошуку інформації в різних джерелах, визначення її достовірності, в залежності від типу джерела (стаття в газеті, стаття в науковому журналі, стаття в підручнику); набуття професійних знань; розвиток уміння оформляти результати власних пошуків; навчитися ілюструвати свої повідомлення в блозі (презентація); закріпити вміння працювати спільно над завданнями, розподіляти відповідальність; навчитися представляти свою роботу, аргументувати власну позицію; набути навичок аргументації в дискусії при захисті проекту.

Підписано до друку 25.05.2017 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 4,6. Наклад 300 прим. Зам. № _____